

COMMISSIE VAN DE EUROPESE GEMEENSCHAPPEN

Brussel, 24.07.1996
COM(96) 389 def.

GROENBOEK

Leven en werken

in de

Informatiemaatschappij:

De mens voorop

(door de Commissie ingediend)

Inhoudsopgave

1. De mens voorop in de informatiemaatschappij - samenvatting
2. Waarom een Groenboek? - Uitnodiging tot een politieke, sociale en burgerlijke dialoog
3. Werken in de informatiemaatschappij
- 3.1. De problemen: vaardigheidsrevolutie en arbeidsonzekerheid
- 3.2. De feiten: een nieuwe wereld
- 3.3. De eerste uitdaging: kennis en bewustzijn van nieuwe vormen van werkorganisatie vergroten.
- 3.4. De tweede uitdaging: ervoor zorgen dat KMO's optimaal profiteren van de IM
- 3.5. De derde uitdaging: modernisering van de instituten van het arbeidsleven
- 3.6. Een nieuw concept voor zekerheid
- 3.7. Een nieuwe anticipatiecultuur
- 3.8. Nader te bestuderen kwesties
4. Werkgelegenheid in de informatiemaatschappij
- 4.1. De problemen: groei van werkloosheid en het einde van werk?
- 4.2. De feiten: gestage werkgelegenheidsgroei sinds 1960
- 4.3. De eerste uitdaging: het vermijden van een de-ene-zijn-dood-is-de-ander-zijn-broodpolitiek
- 4.4. De tweede uitdaging: effectiever beheer van het proces van omschakeling van arbeidsplaatsen
- 4.5. De derde uitdaging: hoe de vaardigheidskloof kan worden overbrugd
- 4.6. Herziening van onderwijs en scholing om tegen de ICT-revolutie te zijn opgewassen .

4.7. Het platform: de nieuwe prioriteiten in de convergentieprogramma's
4.8. Nader te bestuderen kwesties
5. Cohesie: leven in de informatiemaatschappij
5.1. De problemen: concentratie of cohesie?
5.2. De feiten: het verschil is te vinden in het overheidsbeleid
5.3 De eerste uitdaging: optimaal gebruik maken van het nieuw regelgevend kader
5.4. De tweede uitdaging: de basis van het menselijk potentieel
5.5. De derde uitdaging: verantwoordelijkheidsgevoel en integratie
5.6. Consolidatie van de ontwikkelingen
5.7 Nader te bestuderen vragen
6. De Informatiemaatschappij - Het Europese model

1. DE MENS VOOROP IN DE INFORMATIEMAATSCHAPPIJ - SAMENVATTING

1. Wij maken een historische tijd van technologische veranderingen door, veroorzaakt door de ontwikkeling en toenemende toepassing van informatie- en communicatietechnologieën (ICT's). Dit proces is zowel anders als ook sneller dan alles wat wij ooit eerder hebben gezien. Het biedt enorme mogelijkheden voor het creëren van rijkdom, hogere levensstandaards en betere diensten.

2. ICT's vormen nu al een integrerend onderdeel van ons dagelijks leven en voorzien ons thuis, op het werk, overal, van praktische hulpmiddelen en diensten. De informatiemaatschappij is geen maatschappij ergens ver weg in de toekomst, maar een realiteit in het dagelijks leven. Er wordt een nieuwe dimensie toegevoegd aan de maatschappij zoals wij die kennen, een dimensie die steeds belangrijker wordt. De productie van goederen en diensten wordt steeds meer op kennis gebaseerd.

3. De snelheid waarmee ICT's worden geïntroduceerd verschilt echter per land, regio, sector, industrie en onderneming. De voordelen, in de vorm van welvaart, en de kosten, in de vorm van door verandering teweeggebrachte prijzen, zijn ongelijk verdeeld over de verschillende delen van de Unie en over de burgers. De mensen zijn natuurlijk ongerust en willen antwoorden op vragen over de invloed van ICT's. Hun ongerustheid kan in twee hoofdvragen worden samengevat:

- de eerste heeft te maken met werkgelegenheid. Zullen deze technologieën niet meer banen kosten dan zij kunnen creëren? Zullen de mensen in staat zijn zich aan te passen aan de veranderde werkwijzen?
- de tweede vraag heeft te maken met democratie en gelijkheid. Zullen de complexiteit en de kosten van de nieuwe technologieën de kloof tussen geïndustrialiseerde en minder

ontwikkelde gebieden, tussen jong en oud, tussen degenen die de kennis hebben en degenen die de kennis niet hebben, niet vergroten?

4. Om aan deze vragen het hoofd te kunnen bieden hebben wij een openbaar beleid nodig dat ons kan helpen de vruchten van de technologische vooruitgang te plukken en een rechtvaardige toegang tot de informatiemaatschappij en een eerlijke verdeling van de welvaartsmogelijkheden garandeert. Dit Groenboek heeft als doel het debat over de ontwikkeling van de Europese informatiemaatschappij te stimuleren en richt zich op de kernvragen voor wat betreft werkorganisatie, werkgelegenheid en sociale cohesie in de informatiemaatschappij.

1.1. Werken in de informatiemaatschappij (Hoofdstuk 3)

5. In de afgelopen 50 jaar hebben ICT's tot een enorme kostenvermindering bij de opslag en verwerking van informatie geleid. Nu zijn wij getuige van eenzelfde kostenvermindering bij de transmissie van informatie. Dit is het begin van een revolutie in de informatieoverdracht. Op deze manier geven ICT's een nieuwe vorm aan het arbeidsleven, de organisatie van ondernemingen en de hele maatschappij. Ondernemingen veranderen van hiërarchische en complexe organisaties met eenvoudige banen tot meer gedecentraliseerde en netwerkgeoriënteerde organisaties met ingewikkeldere banen. De meest succesvolle ondernemingen combineren ICT's met onderwijs en opleiding en met organisatorische veranderingen in een geïntegreerde aanpak. Het stimuleren van een dergelijke aanpak zorgt voor een aantal uitdagingen.

- een eerste uitdaging is de mensen bewust te maken en in kennis te stellen van de mogelijkheden van het nieuwe paradigma van werkorganisatie, om zowel voor produktiviteitsgroei als werkverdoening te zorgen.

- een tweede uitdaging is KMO's die de meeste banen binnen de EU creëren, te helpen de mogelijkheden van deze verandering optimaal te benutten, zodat zij beter kunnen concurreren.
- een derde uitdaging is het contractueel kader van het arbeidsleven te moderniseren ten einde methoden en middelen te vinden om flexibiliteit en veiligheid met elkaar in evenwicht te brengen.

1.2. Werkgelegenheid in de informatiemaatschappij (Hoofdstuk 4)

6. Gedurende enkele tientallen jaren heeft Europa een stabiele maar langzame groei in de werkgelegenheid gekend. Het lijkt erop dat de introductie van ICT's de mate waarin banen worden gecreëerd niet heeft veranderd. Voor zover dit wel is gebeurd, heeft de groei eerder meer dan minder banen tot gevolg gehad. De introductie van ICT's heeft een enorme invloed op de vakbekwaamheidseisen en het werkgelegenheidsbeleid moet meer op het investeren in het menselijk potentieel zijn gericht. Dit wordt nog duidelijker door het reeds bestaande verschil tussen het aanbod van vaardigheden en de vraag naar nieuwe vaardigheden - de arbeidsmarkt met twee snelheden.
- wat Europa nodig heeft, is een aanzienlijke herziening van onderwijs en opleiding, zodat de ICT-revolutie kan worden ingehaald en de voortdurende technologische ontwikkeling van de komende jaren kan worden bijgehouden.
 - het onderwijssysteem moet omschakelen van onderwijzen naar leren. Ondernemingen moeten meer mogelijkheden bieden om in de praktijk te leren. De werkzoekenden moeten herscholing krijgen aangeboden in plaats van langdurige werkloosheid en het verlies van vaardigheden.

1.3. Cohesie: Leven in de informatiemaatschappij (Hoofdstuk 5)

7. Het versterken van de economische en sociale cohesie blijft het hoofddoel van de Unie. De ontwikkeling in de richting van convergentie van het inkomen per hoofd van de bevolking tussen de Lid-Staten is positief maar langzaam geweest, maar de verschillen tussen regio's binnen dezelfde Lid-Staten zijn de laatste jaren enigszins toegenomen. ICT's kunnen een belangrijke rol spelen bij het ondersteunen van regionale en plaatselijke ontwikkelingen en het bevorderen van integratie en verantwoordelijkheidsgevoel, en de kernvraag is hoe men voor cohesie de mogelijkheden optimaal kan benutten en de risico's van nieuwe ICT's tot een minimum kan beperken.

- een eerste uitdaging is ervoor te zorgen dat de liberalisering van telecommunicatie volledig en snel over de hele Unie plaatsvindt en dat het nieuw regelgevend kader de cohesiedoelstellingen ondersteunt.
- een tweede uitdaging is de structuurfondsen en het beleid voor de informatiemaatschappij beter te integreren om de toegang tot en het gebruik van moderne ICT's te stimuleren. Het proces tot grotere plaatselijke betrokkenheid via lokale en regionale werkgelegenheidspacten zou een belangrijk hulpmiddel kunnen zijn voor een nieuw, meer op werkgelegenheid en menselijk potentieel gericht cohesiebeleid.
- een derde uitdaging is ervoor te zorgen dat de informatiemaatschappij een hulpmiddel wordt voor het creëren van een inclusieve maatschappij. De informatiemaatschappij is er voor de mensen en moet voor en door de mensen worden gebruikt om toegang te krijgen tot de macht van de informatie, en geen ongelijkheden te creëren tussen de informatie-rijken en de informatie-armen.

1.4. Richtsnoeren voor de informatiemaatschappij (Hoofdstuk 6)

8. De manier waarop wij de informatiemaatschappij ontwikkelen, de meest fundamentele verandering in onze tijd, moet de ideeën en waarden reflecteren waarop de Europese Unie is gebaseerd. Deze ideeën en waarden moeten doorzichtig zijn om de brede steun van de Europese burgers te winnen en te verdienen. Te dien einde nodigt de Commissie alle betrokken partijen uit na te denken over de mogelijkheden voor het formuleren van een reeks algemene Gemeenschapsbeginselen voor de ontwikkeling van een Europese informatiemaatschappij.

2. WAAROM EEN GROENBOEK? - UITNODIGING TOT EEN POLITIEKE, SOCIALE EN BURGERLIJKE DIALOOG

9. Het belang van de informatiemaatschappij (IM) als een positieve kracht voor verandering werd in 1993 benadrukt in het Witboek inzake groei, concurrentievermogen en werkgelegenheid¹ van de Commissie. Dit Witboek, samen met het daarop volgende rapport "Europa en de wereldinformatiemaatschappij", lanceerde, volledig gesteund door de Europese Raad - een belangrijke reeks initiatieven om de IM in Europa vorm te geven en te bevorderen.

10. Het actieplan van de Commissie van 1994 "Europa op weg naar de informatiemaatschappij"² gaf een overzicht van het werkprogramma van de Commissie inzake de informatiemaatschappij en legde grote nadruk op sociale en maatschappelijke aangelegenheden. Deze zaken werden ook benadrukt in het Europees Vertrouwenspact voor de Werkgelegenheid³ van de Commissie. Dit Groenboek is onderdeel van een aantal initiatieven die door de Commissie worden ontwikkeld om het actieplan van 1994 bij te werken en verder te ontwikkelen.

¹ Supplement 6/93 Bull.EC

² Com (94) 347 van 19.07.94

³ CSE (96) 1 van 5.6.96

11. Om aan de taak, nieuwe inzichten geven in de sociale uitdagingen van de informatiemaatschappij, te voldoen, heeft de Commissie advies gezocht bij enkele van de meest prominente deskundigen in Europa over het creëren van meer werk, sociale solidariteit, gelijke kansen en toegang en het behoud van Europa's culturele diversiteit in de informatiemaatschappij.

12. De Commissie heeft twee hoofdgroepen opgericht. Een groep van deskundigen op hoog niveau begon haar werk in mei 1995 en presenteerde haar voorlopig rapport "Bouwen aan een informatiemaatschappij voor iedereen" in februari 1996. Tegelijkertijd creëerde de Commissie een Forum voor de informatiemaatschappij dat een brede basis heeft en uit 128 leden bestaat. Het eerste jaarverslag van het Forum werd in juni 1996 goedgekeurd. De IM was ook een van de vier hoofdonderwerpen tijdens het eerste Europese forum over het sociaal beleid in Brussel in maart 1996.

13. De rapporten van de groep op hoog niveau en het Forum moesten het debat over andere zaken dan de zakelijke en academische gemeenschappen waar men al bekend mee was, stimuleren. De rapporten zijn verkrijgbaar als bijlagen bij dit Groenboek en aan het eind van deze tekst vindt u informatie over hoe u de volledige kopieën kunt verkrijgen.

14. De Commissie heeft besloten een Groenboek te presenteren om de bekendheid met de sociale en maatschappelijke kwesties te bevorderen en een brede discussie te stimuleren. Alleen door actieve deelname van een brede groep deelnemers kunnen onze maatschappijen aan de nieuwe uitdagingen en keuzen waarmee wij worden geconfronteerd, het hoofd bieden.

15. De doelstelling is dan ook gedurende de rest van 1996 commentaar op en discussie over het Groenboek en de twee bijbehorende rapporten van de groep op hoog niveau en het Forum uit te lokken. Dit proces zal in september worden geëntameerd, in samenwerking met het Ierse Voorzitterschap, tijdens een Europese conferentie in Dublin. Aan de hand van de ontvangen

reacties zal de Commissie in 1997 actievoorstellen presenteren.

16. Alle Lid-Staten zijn op de een of andere manier bezig de sociale uitdaging van de opkomende informatiemaatschappij te beoordelen. Het Groenboek zal kwesties aansnijden die de verantwoordelijkheden van regeringen en regionale en plaatselijke overheden, de sociale partners en de burgermaatschappij zullen beïnvloeden. Aangezien zij zich goed bewust is van het subsidiariteitsbeginsel, zal de Commissie onderzoeken in hoeverre er toegevoegde waarde kan worden verleend middels het verzamelen van ervaringen via demonstratieprojecten en andere initiatieven, gezamenlijke sponsoring of onderzoek en systematische uitwisseling van informatie, als een aanvullende en catalytische bijdrage aan het beleid en de maatregelen die binnen de Lid-Staten zijn uitgevoerd. De structuurfondsen spelen een belangrijke rol in dit proces, met name doelstelling 4 en het communautair initiatief ADAPT-BIS.

17. Het Groenboek is ook een aanvulling op een reeks lopende activiteiten op andere werkgebieden van de Commissie, met name het Witboek over onderwijs en leren⁴, dat de nadruk legt op de vaardigheden en kennis die noodzakelijk zijn zodat mensen volledig kunnen deelnemen aan de informatiemaatschappij, alsmede het verwachte initiatief "Leren in de informatiemaatschappij".

18. Binnen het kader van bestaande samenwerking moet dit Groenboek:

- de politieke dialoog met de Europese instellingen en de Lid-Staten verdiepen, met name ten aanzien van het werkgelegenheidsbeleid in het kader van het Essen-proces (het gemeenschappelijk verslag voor de Europese Raad in december 1996 en de ontwikkeling van de meerjarenprogramma's 1997),

⁴ Com (95) 590

- de sociale dialoog tussen werkgevers en bonden op deze aangelegenheden richten en gezamenlijke initiatieven op Europees niveau stimuleren,
- de burgerlijke dialoog met name met de NGO's stimuleren, op basis van de conclusies van het Europese forum over het sociaal beleid in maart 1996.

Alle betrokkenen worden uitgenodigd commentaar te leveren op de aangelegenheden die in dit Groenboek worden behandeld.

3. WERKEN IN DE INFORMATIEMAATSCHAPPIJ

3.1. De problemen: vaardigheidsrevolutie en arbeidsonzekerheid

19. Gedurende de afgelopen 20 jaar zijn wij getuige geweest van een ICT-revolutie die veel ingrijpender is geweest dan iemand van ons had kunnen voorspellen. Een van de belangrijkste gevolgen van nieuwe ICT's is de enorme vermindering van kosten en tijd voor de opslag, verwerking en transmissie van informatie. Dergelijke dramatische veranderingen in prijsverhoudingen hebben een fundamentele invloed op de manier waarop we de produktie en distributie van goederen en diensten organiseren en, zodoende, op het werk zelf. Deze ontwikkelingen geven een nieuwe vorm aan werk, vaardigheidsstructuren en de organisatie van ondernemingen. Op deze manier vinden binnen de arbeidsmarkt en de maatschappij als geheel fundamentele veranderingen plaats.

20. De daaruit voortvloeiende verschuivingen in de structuur van vaardigheden, werkpatronen, ondernemingen en goederen en diensten zijn verbijsterend, en stellen totaal andere en nieuwe eisen aan de werknemers en werkgevers. Statische op functie gebaseerde vaardigheden en traditionele beheermodellen en -technieken worden ontoereikend en inflexibel op een werkplek waar precies het tegenovergestelde van de werknemers en het leidinggevend

personeel wordt gevraagd - de ontwikkeling van een nieuwe industrie- en bedrijfscultuur die wordt gekenmerkt door flexibiliteit, vertrouwen, betrokkenheid en het vermogen te anticiperen en wijzigingen aan te wenden.

21. De mate waarin aan het einde van de 20^e eeuw banen verloren gaan verschilt niet zo erg van wat als gevolg van structurele veranderingen in het verleden verloren ging. Grotere problemen levert de nieuwe aard van het banenverlies op. Het huidige tempo waarin veranderingen plaatsvinden en de nieuwe produktiemethoden die dit met zich meebrengt, vereisen bredere vaardigheden en nieuwe produktieprocessen om aan de constant veranderende markteisen te kunnen voldoen. Dit roept grote vraagtekens op voor wat betreft arbeidszekerheid, werkinhoud, het verouderen van vaardigheden en de relatie tussen werk- en leefpatronen. Hiermee worden ook uitdagingen gecreëerd voor de doelstelling van de Unie van gelijke kansen en toegang voor iedereen. Dit betekent echter niet dat in de toekomst alleen hoog opgeleide werknemers met kennis op het gebied van IT banen kunnen vinden. Traditioneel werk of handwerk zal blijven bestaan, maar het relatieve belang ervan zal verminderen.

3.2. De feiten: een nieuwe wereld

22. In ons economisch stelsel wordt gestandaardiseerde handmatige produktie langzamerhand vervangen door meer diverse, op kennis gebaseerde produktie van goederen en diensten. Om die reden bieden ICT's enorme mogelijkheden voor verbeterde produktie en reële lonen en zodoende voor sterke economische groei en nieuwe banen.

23. De technologische revolutie werd gedurende een lange periode niet omgezet in een snellere groei van de produktiviteit. Tegelijkertijd leidde deze langzame groei in produktiviteit tot een beperkte groei van reële lonen en lage toekomstverwachtingen bij de consumenten, die de bereidheid van consumenten om te kopen en van ondernemingen om te investeren en

nieuwe banen te creëren, beïnvloeden. De belangrijkste redenen waarom ICT's niet tot een grotere produktiviteit hebben geleid zijn nu goed gedocumenteerd: in het verleden werd de introductie van nieuwe technologieën bemoeilijkt door een gebrek aan voldoende organisatorische verandering.

24. Ondanks deze problemen, en ondanks occasionele beweringen dat het tegendeel waar is, zijn de EU-economie en arbeidsmarktsystemen opmerkelijk flexibel. Een Commissie-overzicht van een empirisch onderzoek laat zien dat in Europa globaal genomen ten minste 10% per jaar aan ondernemingen wordt opgericht en ook weer ten gronde gaat. Dit percentage ligt in sommige sectoren aanzienlijk hoger, met een gemiddelde 'levensduur' van een baan van 4-5 jaar - vergelijkbaar met de V.S.

25. In het algemeen blijkt hieruit dat, wat de problemen ook mogen zijn bij het zorgen voor een succesvolle integratie van ICT's, zij niet het gevolg van een gebrek aan flexibiliteit in werkgelegenheid op bedrijfsniveau zijn. De laatste jaren hebben wij een groeiend aantal voorbeelden gezien waar de introductie van ICT's aan de hoogste verwachtingen heeft voldaan. De belangrijkste conclusie die men uit deze voorbeelden kan trekken is dat er behoefte bestaat aan een geïntegreerde aanpak, waarbij de introductie van ICT's wordt gekoppeld aan onderwijs en opleiding en aan verregaande wijzigingen in de organisatie.

26. De organisatie van dergelijke succesvolle "flexibele ondernemingen" wordt steeds meer gebaseerd op processen, steeds minder op gespecialiseerde functies. Werknemers voeren een reeks taken uit, in plaats van het werk aan elkaar over te dragen. Ondernemingen veranderen van hiërarchische en complexe organisaties met eenvoudige banen in minder hiërarchische, meer gedecentraliseerde en netwerk-georiënteerde organisaties met ingewikkeldere banen. De nieuwe flexibele onderneming is wel eens omschreven als een vloot kleine boten met dezelfde koers, tegenover een olietanker die vanaf een centraal punt wordt bestuurd. Het is belangrijk dat deze verandering niet als "een nieuw model" voor werkorganisatie wordt gezien, maar als

een proces naar steeds betere procedures voor werkorganisatie.

27. Europa heeft deze ommekeer in organisatie erkend. Wij hebben geen gebrek aan vernieuwende ideeën en wij beschikken al over relatief goed opgeleide arbeidskrachten. Ons zwakke punt, zoals aangegeven in het Groenboek over innovatie⁵ van de Commissie, is het combineren van technologische en organisatorische innovatie geweest. Strategieën met een hoge kwaliteit en met hoge resultaten vereisen scholing op ondernemingsniveau, zorgvuldige baanomschrijving en snelle uitvoering van vernieuwingen. De adviesgroep voor concurrentievermogen onder leiding van de heer Ciampi heeft een speciaal onderzoek verricht naar nieuwe vormen van werkorganisatie. De bevindingen van de groep bevestigen dat deze vernieuwingen in de organisatie van ondernemingen tot betere bedrijfsprestaties, betere bescherming van arbeidsplaatsen en baanverrijking leiden.

3.3 De eerste uitdaging: kennis en bewustzijn van nieuwe vormen van werkorganisatie vergroten.

28. Het meest belangrijke obstakel voor deze ontwikkeling is dat men zich niet goed bewust is van de nieuwe vormen van organisatie en de mogelijkheden van flexibele organisatie. Leidinggevend personeel is misschien terecht op zijn hoede voor vernieuwingen die systemen en procedures veranderen die op dit moment een acceptabel prestatieniveau leveren, in plaats van een nieuw gebied te betreden waarvan het onzeker is hoe het veranderingsproces moet worden voltooid en hoe lang dat zal duren. Er zijn geen "pasklare" oplossingen. Juist de flexibiliteit van de technologieën maakt dat zij moeten worden opgenomen in de sociale organisatie van de werkplek om een concurrerende combinatie van produktiviteit, prestatie en kwaliteit te kunnen bereiken. De kernvraag is derhalve hoe wij mensen bewust kunnen maken

⁵ Com (95)688 van 20.12.95

van de mogelijkheden van nieuwe benaderingen van werkorganisatie.

29. Het is van essentieel belang de juiste balans te vinden tussen wat er op ondernemingsniveau moet gebeuren en wat er op nationaal en Europees niveau kan worden gedaan. De sleutel tot succes is het mogelijk maken en ondersteunen van plaatselijke initiatieven en regeringen en Europese instellingen moeten een catalytische rol spelen, zodat nieuwe initiatieven worden gestimuleerd. Maar de rol van de overheidsinstanties vraagt om sterke betrokkenheid en actie op een aantal niveaus. Hiervoor is het nodig dat nieuwe vormen van werkorganisatie en het gevolg ervan voor openbaar beleid en ondernemingen worden begrepen, dat er actief wordt opgetreden op veel terreinen, van economische ontwikkeling tot vakbondsbeleid, van onderzoeksbeleid tot de ontwikkeling van vaardigheden, en dat dit optreden met de waarden van gelijke kansen en toegang wordt doordrenkt.

3.4. De tweede uitdaging: ervoor zorgen dat KMO's optimaal profiteren van de IM

30. Het nieuwe concept van een geïntegreerde benadering van ICT's, onderwijs en scholing en organisatorische verandering biedt enorme mogelijkheden voor bedrijven om hun concurrentievermogen te verbeteren en betere arbeidsomstandigheden te creëren. Het heeft met name voordelen voor KMO's, de belangrijkste motoren voor de groei van werkgelegenheid, - en met name "microbedrijven" -, aangezien het hele concept uitgaat van de kleine eenheid, die marktgericht, gedecentraliseerd en op teamwerk is gebaseerd.

31. De mate waarin KMO's dankzij ICT's banen creëren is verschillend. Voor de meer algemeen georiënteerde KMO's biedt de IM belangrijke voordelen. In sommige gevallen houdt de opkomst van microbedrijven rechtstreeks verband met ICT's. In andere gevallen zijn microbedrijven slechts een uitbreiding van bestaande traditionele advies- en beroepsdiensten. De beperkingen waarmee KMO's worden geconfronteerd en hun specifieke problemen bij het toegang krijgen tot voorzienings- en scholingsmechanismen, verdienen echter de volste

aandacht. In dit verband is het van het grootste belang de KMO's in staat te stellen naar eigen verantwoordelijkheid te handelen voor wat betreft de aanpassing aan de informatiemaatschappij, en de hulpmiddelen en technologieën van de informatiemaatschappij zullen hen hierbij helpen. Het nieuwe geïntegreerde programma voor KMO's⁶ dat onlangs door de Commissie werd gepresenteerd, stelt voor een proefactie te lanceren om de prioriteiten van de KMO's te bepalen en vast te stellen welke obstakels de KMO's beperken in het gebruik van informatietechnologieën.

3.5. De derde uitdaging: modernisering van de instituten van het arbeidsleven

32. Naast de vraag over hoe wij mensen bewust kunnen maken van de mogelijkheden van nieuwe vormen van werkorganisatie, moeten wij ons ook richten op de vragen over de modernisering van de instituten en de institutionele structuur van het arbeidsleven. De arbeidswereld moet worden georganiseerd op manieren die positieve ontwikkelingen ondersteunen en vergemakkelijken en ze niet in de weg staan. Dit houdt ook een verbetering van de kwaliteit van de vaardigheden en derhalve van onderwijs en scholing in. (Zie Hoofdstuk 4).

33. Dit betekent ook dat het juist wettelijk en contractueel kader moet worden geboden (arbeidsrecht, CAO's, arbeidsverhoudingen, enz.) om bedrijven en individuen meer flexibiliteit te geven en tegelijkertijd werknemers voldoende zekerheid te bieden. De arbeidswetten van de Lid-Staten die op het standaardmodel van voltijds werk voor onbepaalde duur bij een werkgever zijn gebaseerd, kunnen niet meer volledig voldoen aan de behoeften aan een meer op kennis gebaseerde productie van goederen en diensten.

⁶ Com (96) 329

34. Door de nieuwe praktijken op het gebied van werkorganisatie wordt het centrale element van de klassieke werkrelatie vervaagd: het begrip werkgever wordt steeds complexer (groepen ondernemingen, joint-ventures, netwerken, onderaannemers); de lokatie van het werk is gediversifieerd; werktijdgewoonten zijn geïndividualiseerd om aan bepaalde behoeften en eisen te voldoen; op tijd gebaseerde beloningen kunnen in sommige gevallen worden vervangen door taakspecifieke beloningen en de reikwijdte van de autonomie van de werknemers wordt steeds groter. Met andere woorden, werk in loondienst en zelfstandig werk hebben de neiging te convergeren, waardoor de reikwijdte van de arbeidswet onduidelijk wordt en de effectiviteit ervan op sommige gebieden (atypische contracten, telewerk, tijdelijk werk en aan derden uitbesteed werk) wordt beperkt.

Belcentra in Europa

Het soort werk dat de Europese burgers verrichten verandert, nu de informatie- en dienstensectoren de afgelopen tien jaar de belangrijkste bronnen voor werkgelegenheid zijn geworden. De manier waarop mensen werken verandert ook, met een grote groei in werkverplaatsing. Zo hebben meer dan 6000 ondernemingen nu "belcentra" die informatie verstrekken aan klanten. Hier werken nu al 130.000 Europeanen en de verwachting is dat er tegen het jaar 2000 nog zo'n 100.000 banen bij komen. Deze ontwikkelingen gaan het snelst in Ierland, maar Groot-Brittannië heeft 4000 belcentra met inkomsten van 450 miljoen ecu in 1996. Bij sommige centra vraagt het werk een grote vakbekwaamheid en kennis van verschillende talen. Bij andere centra is het werk routinematiger, maar zijn intermenselijke vaardigheden en de bereidheid om op ongewone uren te werken vereist.

3.6. Een nieuw concept voor zekerheid

35. Het is belangrijk op grond van goede informatie een debat te voeren over deze basisvoorwaarden voor de ontwikkeling van het arbeidsleven. Het publieke debat over de instituten van het arbeidsleven beperkt zich echter vaak tot simplistische argumenten over regulering en deregulering. De opkomende informatiemaatschappij vraagt om een subtieler en

fundamenteler debat over het institutioneel kader dat deze nieuwe wereld vorm kan geven.

36. ICT's geïntegreerd met onderwijs en opleiding en met organisatorische verandering bieden grote mogelijkheden om de produktiviteit te verbeteren en goede banen te creëren met goede lonen en salarissen. Het openbaar beleid moet zich hierop oriënteren. Het is echter noodzakelijk de aandacht van het debat te verplaatsen van regulering-deregulering naar een meer produktief perspectief van een nieuwe balans tussen flexibiliteit en zekerheid en de wederzijdse voordelen die ondernemingen en werknemers daarvan hebben. Dit is het nieuwe perspectief dat de Commissie introduceerde bij de raadpleging van de sociale partners over werktijd.

37. Deze nieuwe balans tussen flexibiliteit en zekerheid omvat, enerzijds, de toepassing van deeltijdwerk, tijdelijk werk, contracten voor bepaalde tijd, telewerken en nieuwe vormen van werkrelaties, waar dat toepasselijk is. Anderzijds omvat deze balans niet alleen bescherming tegen arbitraire ontslagen en discriminatie, maar ook de zekerheid die voortvloeit uit een groeiende betrokkenheid binnen het bedrijf en de mogelijkheid vaardigheden en inzetbaarheid te ontwikkelen waar zowel het bedrijf als de werknemer baat bij hebben. In dit verband rijst de vraag hoe men de meest efficiënte maatregelen kan nemen om de betrokkenheid van werknemers in deze zaken te bevorderen.

38. Dit zijn voorbeelden van noodzakelijke vernieuwing. Van groter belang is de noodzaak alle relevante systemen radicaal te heroverwegen - werkbescherming, werktijd, sociale bescherming en gezondheid en veiligheid - ten einde deze aan te passen aan een wereld die anders zal worden georganiseerd, in het bijzonder een wereld waarin de grenzen tussen werk en vrije tijd, werk en leren, werknemer en zelfstandig ondernemer minder duidelijk (zullen) zijn. Het begrip zekerheid voor werknemers moet worden ontwikkeld en verbreed, met meer nadruk op zekerheid die op inzetbaarheid en de arbeidsmarkt is gebaseerd dan op de

zekerheid van een afzonderlijke werkplek. Het begrip moet zijn gericht op zekerheid in verandering, niet op zekerheid tegen verandering. Hierbij is het belangrijk bijzondere aandacht te hebben voor zaken met betrekking tot gelijkheid en hoe men ervoor kan zorgen dat verandering een stimulans is voor het ondernemen van pogingen om scheidslijnen binnen de arbeidsmarkt op te heffen en het arbeidsleven en het gezinsleven, zowel voor vrouwen als mannen, beter te combineren.

39. In het licht van deze ontwikkelingen bereidt de Commissie een groenboek over werkorganisatie en werktijd vanuit economisch oogpunt voor dat bestudeert in hoeverre de wijzigingen in werkorganisatie en werktijd gevolgen hebben voor het beleid van de Europese Unie en de Lid-Staten, met als doel een debat op gang te brengen, met name met en tussen de sociale partners.

40. De Commissie zal in de tweede helft van 1996 ook een Mededeling presenteren over de invloed van telewerken ten aanzien van de arbeidswetgeving, gezondheid en veiligheid en sociale bescherming. Het doel van de Mededeling zal zijn de Lid-Staten en sociale partners aan te moedigen goede procedures te ontwikkelen en maatregelen uit te voeren die de arbeidsomstandigheden van telewerkers verbeteren.

41. ICT's bieden ook nieuwe mogelijkheden op het gebied van gezondheid en veiligheid op het werk. Met name de toepassing van nieuwe technologieën kan een aanzienlijke toegevoegde waarde verlenen aan risicobeoordeling, het verzamelen, onderzoeken en verspreiden van informatie, onderwijs en scholing in veiligheid en gezondheid op het werk en voor eindgebruikers, met name KMO's. Het vierde actieprogramma op het gebied van gezondheid en veiligheid (1996-2000)⁷ richt zich actief op vragen inzake de invloed van de IM op de arbeids-

⁷ Com (95) 282 van 12.07.95

en leefomstandigheden. Van 13 tot en met 15 november zal er in Brussel een conferentie over deze aangelegenheden worden gehouden.

3.7. Een nieuwe anticipatiecultuur

42. De maatregelen van het Europees Sociaal Fonds in het kader van doelstelling 4 en het daarmee verbonden communautair initiatief ADAPT, zijn met name gericht op verbetering van het beheer van het menselijk potentieel, door de veranderingen die de informatiemaatschappij zal veroorzaken te anticiperen, met name door de investering in het menselijk kapitaal te versterken. Structurele veranderingen brengen permanente veranderingen teweeg in werkgelegenheid voor wat betreft omvang, structuur en kwalificaties. Het is met name van belang het anticipatievermogen binnen bedrijven te ontwikkelen zodat men de negatieve invloed van deze veranderingen kan herkennen en tot een minimum beperken. Dit zal ook helpen nieuwe kansen op banen aan te boren door middel van scholing die zich op de behoefte aan nieuwe vaardigheden richt.

43. De daaruit voortvloeiende behoefte aan aanpassing bestaat zowel op macro-economisch niveau als op bedrijfsniveau. Een van de hoofddoelen van deze anticipatiebenadering moet daarom zijn ondernemingen in staat te stellen hun kwantitatieve en kwalitatieve behoeften inzake menselijk potentieel eerder te herkennen binnen de context van een beter begrip van de algemene verandering en zo het intern en extern aanpassingsvermogen te verbeteren.

3.8. Nader te bestuderen kwesties

44. Ontwikkelingen in de relatie tussen de nieuwe vormen van werkorganisatie en het wettelijk kader voor werk roepen essentiële vragen op die in het kader van de sociale dialoog en het Essen-werkgelegenheidsproces moeten worden besproken.

- Bij het zoeken naar de juiste balans tussen flexibiliteit en zekerheid is er zowel behoefte aan wetgevende activiteiten op Europees en nationaal niveau op het gebied van de basisprincipes met betrekking tot fundamentele sociale rechten als aan meer activiteiten van de sociale partners om deze rechten in overeenkomsten en werkpraktijken op de werkplek en de arbeidsmarkt te vertalen. Is de huidige verdeling van regulerende krachten tussen wetgeving en CAO's de juiste, of moet er een nieuwe balans worden gevonden?
- In het verleden werden veel belangrijke kwesties die te maken hadden met het arbeidsleven, zoals werkgelegenheid, gezondheid en veiligheid, gevolgen voor het gezinsleven en de strijd tegen uitsluiting, overgelaten aan de staat. Moet in deze context het bereik van de CAO's worden herzien? Door de toename van nieuwe produktiestructuren is het misschien noodzakelijk deze kwesties op nieuwe manieren te benaderen.
- Hoe kan, aangezien de wettelijke status van de arbeiders steeds vaker wisselt (tussen loondienst en zelfstandig werk, tussen werk en leren, tussen beroepen en werkplekken), voor een gecoördineerde benadering van de arbeidswetgeving, sociale zekerheid en sociale bescherming worden gezorgd zodat binnen een context van sociale gelijkheid en economische efficiëntie met deze veranderingen rekening kan worden gehouden?

In dit verband is het ook belangrijk na te denken over:

- hoe de "beste praktijken" (best practice) met betrekking tot het gebruik van ICT's en het creëren van banen kunnen worden bevorderd;
- maatregelen die KMO's helpen de mogelijkheden van de informatiemaatschappij optimaal te benutten; en
- hoe de bijdrage van de structuurfondsen optimaal kan worden benut om "beste praktijken" te bevorderen ten einde nieuwe technologie te gebruiken en een nieuwe anticipatiecultuur te ontwikkelen.

4. WERKGELEGENHEID IN DE INFORMATIEMAATSCHAPPIJ

4.1. De problemen: groei van werkloosheid en het einde van werk?

45. Het grootste economische, sociale en politieke probleem in Europa is de hoge en aanhoudende werkloosheid. 18 miljoen mensen hebben geen werk, de helft daarvan is al een jaar of langer werkloos. Er zijn bovendien minstens 9 miljoen ontmoedigde werknemers die naar een andere baan zouden zoeken wanneer zij dachten dat zo'n baan zou bestaan.

46. Deze deprimerende situatie heeft in verband met de effecten van ICT's op het arbeidsleven tot een debat over het "einde van werk" en de "groei van werkloosheid" geleid. De afgelopen jaren zijn er verschillende belangrijke onderzoeken uitgevoerd door de IAO, de OESO en de EU om een beter inzicht te krijgen in de aard van het werkgelegenheidsprobleem in Europa, waarbij de nadruk op specifieke vragen lag zoals de relatie tussen technologie en werkgelegenheid en de meer algemene relatie tussen macro-economisch en structureel beleid.

47. De overgang naar de informatiemaatschappij vindt al plaats en dit zal onvermijdelijk leiden tot belangrijke veranderingen in leef- en werkpatronen van de Europese burgers. De uitdaging is de opkomende informatiemaatschappij zodanig vorm te geven dat wij niet de aansluiting met de globale ontwikkeling missen en ook de solidariteit van de Europeanen niet wordt verzwakt. Er zijn drie aspecten die in dit Groenboek speciale aandacht verdienen:

- het algemene effect van ICT op werkgelegenheid;
- effectiever beheer van het proces van omschakeling van arbeidsplaatsen;
- het effect vraag en aanbod inzake vaardigheden en bekwaamheden op de arbeidsmarkten.

4.2. De feiten: gestage werkgelegenheidsgroei sinds 1960

48. Het is algemeen bekend dat het werkloosheidspercentage in de EU de afgelopen twintig jaar gemiddeld beduidend lager lag dan in de VS en Japan - ongeveer 60% vergeleken met 70% of meer - en dat, in tegenstelling tot die landen, het werkloosheidsniveau in de EU gedurende een groot deel van de afgelopen tien jaar voortdurend hardnekkig bij 10% is blijven

steken.

49. Men kan echter ook constateren dat het percentage van de werkgelegenheidsgroei de afgelopen 35 jaar bijna onveranderd is gebleven in de verschillende delen van de ontwikkelde wereld, zij het met verschillende waarden - ongeveer 2 procent in de VS, ongeveer 1 procent in Japan en 0,3 procent in Europa. Opvallend is dat sinds 1973, het jaar van de eerste oliecrisis en het begin van de teruggang in economische groei, de werkgelegenheidsgroei niet wezenlijk is afgenomen.

50. De groei van de werkloosheid is dan ook geenszins een weerspiegeling van de achteruitgang in de omvang van het aanbod van arbeidsplaatsen, maar heeft grotendeels te maken met het feit dat de werkgelegenheidsgroei (gemiddeld 0,3 procent per jaar) is achtergebleven bij de groei van de beroepsbevolking (gemiddeld 0,6 procent per jaar). De gestage groei van de werkgelegenheid over de hele periode van 1960 tot 1995 staft niet de mening dat banen onverbiddelijk verdwijnen, maar alleen dat de werkgelegenheidsgroei geen gelijke tred kon houden met de toename van de beroepsbevolking.

51. In tegenstelling tot sommige beweringen dat technische vooruitgang slechts tot een besparing van arbeidskrachten leidt, geven bestaande gegevens aan dat de groei eerder meer dan minder banen tot gevolg heeft gehad, waarbij de snelheid waarmee banen worden gecreëerd constant is gebleven ondanks de sterk verminderde economische groei in de jaren 70 en 80. De gegevens geven ook aan dat het relatief vermogen van de Amerikaanse en Europese economieën om werkgelegenheid te creëren, sinds 1973 niet is veranderd. Tot dan toe moest de economie in Europa met 4,3 procent per jaar groeien om werkgelegenheid te creëren, in de Verenigde Staten moest dat 2 procent zijn. Nu worden er nieuwe banen gecreëerd zodra de groei in Europa 2 procent en in de VS 0,6 procent bereikt.

52. Dit nieuwe groei- en werkgelegenheids patroon is terug te vinden in de teruggang van de

sinds 1973 gemeten produktiviteitsgroei. Het groeipercentage van produktiviteit en BBP liep terug, ook al werden er steeds meer ICT's geïntroduceerd, terwijl de werkgelegenheidsgroei in ongeveer hetzelfde tempo verliep als daarvoor. Wat de precieze uitleg voor deze tegenstelling ook moge zijn - de discussies en analyses zijn nog steeds in volle gang - het is duidelijk dat alle gegevens samen de stelling "einde van het werk" of zelfs het begin van werkloosheidsgroei niet ondersteunen. De betere prestaties in de VS, Canada en Japan op het gebied van de werkgelegenheid kunnen niet worden verklaard doordat er minder gebruik wordt gemaakt van ICT's die tot een besparing van arbeidsplaatsen leiden.

53. Integendeel: de ontwikkeling en introductie van ICT's is in het algemeen in deze landen - en met name in de VS - omvangrijker geweest dan in de Europese landen. Bovendien hebben de Lid-Staten van de EU, die verder gevorderd zijn op het gebied van ICT's, in het algemeen ook de hoogste werkgelegenheidscijfers. Zoals bij alle technologische veranderingen het geval is, is de verbreiding van ICT's een groeifactor en er is een positief verband tussen technologische vooruitgang, produktiviteit en economische groei, waardoor er mogelijkheden voor de opkomst van nieuwe vormen van werkgelegenheid ontstaan. Technologische vooruitgang stimuleert vernieuwing en creëert zodoende een potentieel voor nieuwe ondernemingsmogelijkheden, met name voor KMO's. Deze mogelijkheden voor een grotere groei moeten worden uitgebuit indien men de werkloosheid wil verminderen en de Europese economieën niet achter willen blijven bij de mondiale ontwikkeling.

54. De belangrijkste invloed die ICT's op de werkgelegenheid kunnen uitoefenen, is een radicale herstructurering van banen en arbeidswereld. De industrie is achteruitgegaan, maar deze achteruitgang is niet uniform geweest. In de industrie zijn banen verdwenen die door verouderde technologieën, geringe kwalificatie en lage lonen werden gekenmerkt. De hoog-technologische werkgelegenheid met hoge kwalificaties en hoge lonen is daarentegen toegenomen.

55. De voornaamste bron voor werkgelegenheidsgroei is de dienstensector. De banengroei is zowel van het dynamische deel als van het meer traditionele deel afkomstig. De werkgelegenheidsgroei die door nieuwe technologieën is veroorzaakt, heeft de verschuiving binnen het werk meer dan gecompenseerd. De werkgelegenheidsgroei in de dienstensector is zelfs sneller geweest in die landen die het meest in de toepassing van nieuwe technologieën hebben geïnvesteerd.

56. Door de daling in de conjunctuurcyclus is de werkgelegenheidsgroei in de belangrijkste Europese ICT-industrieën tot dusver bijzonder laag geweest. Maar hierdoor worden bijzonder heterogene ontwikkelingen aan het oog onttrokken. De werkgelegenheid in de productie van apparatuur op het gebied van consumentenelektronica, gegevensverwerking en telecommunicatie is duidelijk teruggelopen. Werkgelegenheidsniveaus in de onderdelenindustrie en de telecommunicatiediensten zijn stabiel gebleven. Bij de werkgelegenheid in de software- en computerdiensten heeft men daarentegen een gestage groei kunnen waarnemen, waardoor de omvang sinds 1980 bijna is verdrievoudigd en er in de Unie nu ongeveer 750.000 werknemers werkzaam zijn. Deze sector blijft een gebied met bijzonder hoge verwachtingen voor de werkgelegenheidsgroei, met name wat betreft nieuwe kennisintensieve diensten met hoge kwalificaties, zoals multimedia-software en de opleiding van eindgebruikers.

57. In het algemeen wordt verwacht dat deze trends zich op korte termijn zullen voortzetten, met uitzondering van de telecommunicatiediensten, waar het verwachte verlies aan banen door digitalisering en liberalisering niet op korte termijn zal worden gecompenseerd door de banen die voor nieuwkomers worden gecreëerd. Bij deze trends wordt echter geen rekening gehouden met banen die worden gecreëerd op andere gebieden die met de informatiemaatschappij verband houden. Audiovisuele diensten hebben een opmerkelijke werkgelegenheidsgroei laten zien, met een toename van 37% gedurende de periode 1983-1992 en de vooruitzichten voor verdere banengroei zijn ook goed. Ook zijn er door ICT's banen

gecreëerd op gebieden als telediensten, telebankieren en distributie voor de detailhandel, maar het is moeilijk de exacte cijfers statistisch te achterhalen. De statistische waarneming van deze nieuwe ontwikkelingen in de economie en met name in de desbetreffende dienstverlenende industrie is een uitdaging voor het statistische systeem.

58. Bovendien verwacht men dat de positieve werkgelegenheidseffecten van de informatiemaatschappij niet alleen beperkt blijven tot de ICT- en overige IM-sectoren. Onderzoek door de Commissie toont aan dat liberalisering binnen de telecommunicatie in combinatie met een snelle toepassing van ICT's tot het creëren van werkgelegenheid en een hogere welvaart in de rest van de economie zal leiden. De toename van investeringen in nieuwe telecommunicatie- en gegevensverwerkingsapparatuur in combinatie met algemene prijsverlagingen en de toename van het reëel inkomen door de verlagingen in telecommunicatietarieven zal, op middellange en lange termijn, positieve effecten voor werkgelegenheid en toegevoegde waarde in de rest van de economie hebben. Deze werkgelegenheidsgroei zal het verlies van banen dat zich binnen de telecommunicatiesector zou kunnen voordoen, grotendeels compenseren. Dit geldt niet alleen voor telecommunicatie, maar ook voor de verspreiding van alle ICT's. Het probleem is echter het tijdsverschil tussen deze processen te beheersen en werknemers te helpen bij de aanpassing aan de nieuwe uitdagingen en kansen op de arbeidsmarkt.

59. Hoewel het moeilijk is de lange-termijn-patronen voor de creatie van banen in de informatiemaatschappij in cijfers uit te drukken, geven voorspellingen aan dat in de hele economie nieuwe banen zullen worden gecreëerd, niet alleen in de ICT-industrie en binnen nieuwe en opkomende multimedia-diensten, maar ook in alle overige dienstensectoren en industriële sectoren, waaronder de traditionele en in betekenis afnemende sectoren. Er is een overvloed aan voorbeelden te vinden waar de introductie en toepassing van ICT's in ondernemingen een wezenlijk positieve invloed op de werkgelegenheid heeft gehad.

60. In de periode 1985-1994 groeide de werkgelegenheid in de dienstensector in de EU met ongeveer 10 miljoen. Hoewel 80% van deze algehele werkgelegenheidsgroei in de periode 1985-1990 plaatsvond, vond in de tweede helft van de periode nog een groei van 2 miljoen banen in handel, computers en onderzoek plaats, dezelfde toename als in de eerdere periode - met 0,6 miljoen extra banen in het onderwijs en 0,9 miljoen banen in de gezondheidszorg - allemaal sectoren waar ICT's een grote invloed hebben. De groot- en detailhandel was de enige dienstensector waar het verlies van banen in de periode 1990-1994 aanzienlijk was en de teruggang in werkgelegenheid voornamelijk het gevolg van een verminderde vraag was en niet van een toegenomen produktiviteit.

61. Deze nieuwe werkgelegenheidspatronen hebben ook invloed op de verhouding van de geslachten op de arbeidsmarkt. De groei in de dienstensector heeft voor vrouwen nieuwe mogelijkheden gecreëerd om de arbeidsmarkt te betreden. De werkgelegenheid voor vrouwen is vanaf midden jaren zestig tot begin jaren negentig toegenomen. Vrouwen hebben hun aandeel in het arbeidspotentieel vergroot en een aanzienlijk deel van de nieuwe arbeidsplaatsen voor vrouwen bestaat uit deeltijdbanen. In tegenstelling tot de langdurige trend van werkgelegenheidsgroei voor vrouwen is de werkgelegenheid voor mannen sinds 1965 alleen maar afgenomen, met uitzondering van een aantal jaren aan het eind van de jaren tachtig.

4.3. De eerste uitdaging: het vermijden van een de-ene-zijn-dood-is-de-ander-zijn-broodpolitiek

62. Voor de hele arbeidsmarkt moet uit de ontwikkelingen tot dusver één conclusie worden getrokken, namelijk dat bij de geringe werkgelegenheidsgroei in Europa - ongeveer 0,3 procent per jaar - en de bijkomende hoge en langdurige werkloosheid andere factoren dan technologische in het spel zijn. De werkloosheid in Europa begon in het midden van de jaren zeventig toe te nemen. Tot 1985 ging een groot aantal banen verloren, terwijl het

arbeidspotentieel sneller dan ooit groeide. In de lange groeiperiode in de tweede helft van de jaren tachtig werden tien miljoen nieuwe banen gecreëerd. De helft van deze nieuwe banen ging echter in 1992-93 verloren.

63. Een aantal factoren - waaronder macro-economische ontwikkelingen - speelden een rol bij de opkomst en omvang van de werkloosheid. Het is echter belangrijk de structurele aspecten te begrijpen. Het hoge werkloosheidsniveau is het gevolg van de lange duur van de werkloosheidsperioden. Werkloosheid is veranderd in langdurige werkloosheid en sociale uitsluiting als gevolg van het passieve arbeidsmarktbeleid, waardoor de meerderheid van de werklozen voornamelijk een uitkering ontvangt, maar geen nieuwe vaardigheden kan ontwikkelen voor een nieuwe start op de nieuwe, meer op vaardigheden en kwalificaties gebaseerde arbeidsmarkt.

64. Met de eengemaakte markt doet Europa een grote stap voorwaarts in de modernisering van de economie. Het is niet alleen een enorme structurele verbetering. Het biedt ook nieuwe voorwaarden voor macro-economisch beleid dat op groei en werkgelegenheid is georiënteerd. Lid-Staten moeten beter gebruik maken van het multiplier-effect, zoals in "Actie voor de werkgelegenheid in Europa - een vertrouwenspact" van de Commissie is benadrukt. Hierin worden de mogelijkheden van het integratieproces naar voren gebracht. Deze mogelijkheden worden tot op dit moment niet optimaal benut. Dit geldt met name voor de banenstrijd.

65. De grote mate van Europese economische integratie en onderlinge afhankelijkheid is versterkt. Daardoor zal een langdurige, gecoördineerde actie meer toegevoegde waarde opleveren dan de som van individuele, verschillende maatregelen in iedere Lid-Staat. Deze benadering zal worden behandeld in het beleidsrapport dat op verzoek van de Europese Raad van Florence wordt voorbereid, over de capaciteit van de Europese Unie als een eenheid voor werkgelegenheidsbeleid. Hiervoor moet het nul-som-spel van de-ene-zijn-dood-is-de-ander-zijn-broodpolitiek worden vervangen door een plus-som-spel van een gecoördineerd

groeibeleid, waarmee vertrouwen wordt gecreëerd bij consumenten en investeerders. Een dergelijk op groei georiënteerd beleid zou de voorwaarden voor het scheppen van banen in de informatiemaatschappij aanzienlijk verbeteren.

4.4. De tweede uitdaging: effectiever beheer van het proces van omschakeling van arbeidsplaatsen

67. Het verminderen en het creëren van banen vormen een integrerend onderdeel van het structurele veranderingsproces dat het gevolg van de introductie van ICT's is. Ondernemingen kunnen veel doen om dergelijke schokken op te vangen, door de werkgelegenheidseisen vooruit te plannen. Bovendien zijn er nu veel voorbeelden van vindingrijk beleid waarover door de sociale partners wordt onderhandeld. Dit beleid omvat niet alleen onderwijs en scholing, zoals hieronder wordt uitgelegd, maar ook werktijdverkorting en loonmatiging om banen te behouden, kwesties van billijkheid in het omschakelingsproces en compensatie bij het creëren van banen in plaatselijke en regionale economieën.

67. Om het veranderingsproces effectief te kunnen beheersen moeten alle economische en institutionele actoren - werkgevers, werknemers, overheidsinstanties op alle niveaus, onderwijs- en opleidingsinstituten en bedrijfsondersteunende diensten - hierin worden betrokken. Op de toekomst gericht ondernemingsgedrag moet vaak extern worden ondersteund en het proces kan worden geholpen door de ontwikkeling van samenwerkingsafspraken en partnerschappen tussen bedrijven en particuliere/publieke partnerschappen om plaatselijke bedrijfsondersteunende structuren te verbeteren. Dit is met name van belang voor KMO's, die moeten worden gesteund en deel moeten hebben aan netwerken, zodat hun vermogen om te vernieuwen, bedrijfsstrategieën te bepalen en hun vaardigheidsbehoeften te anticiperen, wordt verbeterd. Ook de structuurfondsen, en met name doelstelling 4, en de communautaire initiatieven ADAPT en KMO kunnen worden gebruikt om deze veranderingen te vergemakkelijken (paragraaf 3.7 hierboven).

68. Als werknemers willen meewerken aan het proces van voortdurende verandering dat nodig is voor de informatiemaatschappij, komt het erop neer dat er nieuwe manieren moeten worden gevonden om het proces van de omschakeling van arbeidsplaatsen de baas te worden. Dit is een taak voor zowel de regeringen als de sociale partners.

4.5. De derde uitdaging: hoe de vaardigheidskloof kan worden overbrugd

70. Door het geven van een nieuwe vorm aan werk, vaardigheidsstructuren en de werkorganisatie speelt de ICT-revolutie een belangrijke rol in het functioneren van de arbeidsmarkt. Aangezien het bij de nieuwe technologie om informatietechnologie gaat, wordt er niet alleen een betere basiskennis van rekenen, lezen en schrijven gevraagd, maar ook een nieuw soort basiskennis van "informatica", d. w. z. de vaardigheid om te gaan met de nieuwe technologie.

70. Technologische ontwikkelingen en concurrentie tussen ondernemingen stimuleren de snelheid van structurele verandering. Elk jaar verdwijnt ongeveer meer dan 10 procent van alle banen. Die banen worden vervangen door andere banen in nieuwe processen, nieuwe ondernemingen, die meestal nieuwe, betere of bredere vaardigheden vereisen. Bij het verwerven van nieuwe vaardigheden voltrekt het aanbod zich in een veel langzamer tempo. Ieder jaar stapt één leeftijdsgroep, 2-3 procent van de beroepsbevolking, uit het arbeidsleven vanwege leeftijd of andere redenen en komt er een nieuwe groep bij, die een nieuwe vorm van onderwijs en scholing heeft gevolgd, die nieuwe vaardigheden bezit. De hoge snelheid waarmee ondernemingen veranderen en het beperkte aanbod van nieuwe vaardigheden leidt tot een ernstige wanverhouding - "een arbeidsmarkt met twee snelheden" - waarbij verouderde vaardigheden overbodig worden en er voor nieuwe vaardigheden knelpunten ontstaan.

71. De echte uitdaging voor het veranderen en verbeteren van vaardigheden ligt in het

opnieuw aanpassen van degenen die al deel uitmaken van de beroepsbevolking, aan de nieuwe eisen van de informatiemaatschappij. Veel mensen binnen de beroepsbevolking hebben echter beperkte basiskennis van rekenen, lezen en schrijven - vaardigheden die in de informatiemaatschappij nog veel noodzakelijker zijn - en een groot aantal heeft geen onderwijs en scholing in informatievaardigheden gehad. Mensen met verouderde of ontoereikende beroepsopleiding hebben moeite een nieuwe plaats op de arbeidsmarkt te vinden. Scholing en herscholing wordt meestal georganiseerd voor jongeren, niet voor mensen die al werk hebben, of voor degenen die 10, 20 of 30 jaar hebben gewerkt en hun baan zijn kwijtgeraakt.

72. De meesten krijgen alleen een uitkering in afwachting van een nieuwe baan of van vervroegd pensioen. Maar nieuwe banen met oude vaardigheidseisen worden niet meer aangeboden. Voor de nieuwe banen heeft men nieuwe vaardigheden nodig. De kloof zal blijven groeien, tenzij regeringen en werkgevers een nieuw, veel radicaler beleid gaan voeren om in verband met de ontwikkeling van nieuwe vormen van werkorganisatie en de ontwikkeling van nieuwe technologieën mensen van nieuwe vaardigheden en bekwaamheden te voorzien.

73. Dit biedt een enorme uitdaging voor regeringen en de sociale partners, ondernemingen en werknemers, waarvan de omvang kan worden geïllustreerd door de prognoses van een verdergaande snelle technologische vernieuwing en een vergrijzing van de bevolking. Over tien jaar zal 80 procent van de technologie die wij nu gebruiken verouderd zijn en vervangen door nieuwe, meer geavanceerde technologieën. Tegen die tijd zal 80 procent van het arbeidspotentieel werken op basis van formeel onderwijs en scholing die meer dan 10 jaar oud zijn. Aanzienlijke wijzigingen in het demografisch profiel accentueren alleen nog maar de omvang van de uitdaging. Het arbeidspotentieel veroudert en de technologie wordt steeds jonger.

4.6. Herziening van onderwijs en scholing om tegen de ICT-revolutie te zijn opgewassen

74. Wat Europa nodig heeft, is een wezenlijke herziening van onderwijs en scholing die tegen de ICT-revolutie is opgewassen en gelijke tred kan houden met de voortdurende ICT-ontwikkeling van de komende jaren. Er moet een nieuwe wisselwerking komen tussen werk en scholing, in plaats van de oude wisselwerking tussen werken en niet werken; een nieuwe wisselwerking die het individu de kans biedt vaardigheden en bekwaamheden te ontwikkelen en gelijke tred te houden met de permanente revolutie in vaardigheden die met ICT's gepaard gaat.

75. Op de lange termijn moet in Europa een nieuwe vorm van onderwijs en scholing voor het gehele leven worden ontwikkeld, waarbij alle delen van onderwijs- en scholingssystemen worden betrokken, met inbegrip van scholen. Deze nieuwe vorm moet op betere manieren worden ontwikkeld en aangeboden, in het bijzonder wat seksespecifieke aangelegenheden betreft, waarbij ook ouderen en gehandicapten meer worden betrokken. Met dit streven wordt nu een begin gemaakt middels het Europees jaar voor onderwijs en scholing tijdens het gehele leven (1996) en het Witboek over onderwijzen en leren. Maar eerst moet de toenemende veroudering van vaardigheden bij de volwassen beroepsbevolking worden stopgezet door middel van een pro-actieve benadering van industriële aanpassing en verandering. Snelheid en toekomstplanning zijn van essentieel belang, want alles wijst op een verraderlijke, steeds moeilijker te corrigeren neerwaartse spiraal van vermindering van arbeidsplaatsen, langdurige werkloosheid en veroudering van vaardigheden.

76. Vier zaken zijn van enorm belang voor het verbeteren van de kansen op werk:

- **de beste fundamenten leggen**: de fundamenten voor onze kennis en vaardigheden worden tijdens de eerste schooljaren gelegd en de betreffende processen zullen zich ontwikkelen naarmate de IM zich verder ontwikkelt. Dit zal van grote invloed zijn op de kwaliteit en de organisatie van het (voorbereidend) onderwijs. Leraren en opleiders moeten met name worden bereikt en de kwaliteit van hun basisopleiding en voortdurende professionele ontwikkeling

moet worden verzekerd om gebruik te kunnen maken van nieuwe ICT's. De programma's en infrastructuur die nodig zijn om scholen aan te passen aan het totale netwerkpotentieel van de IM, met name in de meer afgelegen regio's waar de infrastructuur gevaar loopt, zijn bijzonder belangrijk. Lid-Staten, die een duidelijke verantwoordelijkheid hebben voor de organisatie en inhoud van het schoolonderwijs, moeten geschikte programma's blijven organiseren die met de IM rekening houden en de EU kan bijstand verlenen door het verzamelen van ervaringen te ondersteunen, in het bijzonder met medewerking van de achtergebleven regio's. Bovendien verzocht de Europese Raad in Florence de Commissie snel een actieplan op te stellen over "Leren in de informatiemaatschappij", waaronder de interconnectie van schoolnetwerken op Europees niveau, de bevordering van de inhoud van afstandsonderwijs en de stimulering van kennis en scholing van leraren en opleiders om de nieuwe hulpmiddelen van de informatiemaatschappij te kunnen gebruiken.

- van onderwijzen naar leren: onderwijs en scholing moeten, volgens het eerste jaarverslag van het Forum voor de informatiemaatschappij, sneller worden geheroriënteerd zodat de onderwijsinstellingen beter kunnen inspelen op de veranderingen in de vraag naar vaardigheden bij bedrijven en industrie. Dit is van cruciaal belang voor het creëren van banen en de groei van de produktiviteit. Hogere onderwijsinstellingen zijn begonnen met het leggen van de fundamenteën voor de leergemeenschappen van de toekomst en hun inspanningen moeten worden versterkt door samenwerkingsverbanden met plaatselijke industrieën en diensten zoals wordt aanbevolen in het Ciampi-rapport over concurrentievermogen. Deze samenwerkingsverbanden zijn met succes beproefd in de Comett- en Leonardo da Vinci-programma's. Scholen voor verplicht onderwijs ook met belangrijke initiatieven te maken gehad, veelal gestimuleerd door EU-programma's, maar hebben nog steeds veel ondersteuning en middelen nodig om de nodige allianties met de arbeidswereld te kunnen aangaan. Dit roept vragen op over investeringscapaciteiten, methodologie en leerplanontwikkeling, in het bijzonder ten aanzien van de behoeften van de leerling. Aangezien de lesstof beter wordt opgenomen door "te doen" (80%) dan door te lezen of te horen (5-10%), zijn de

mogelijkheden voor zelfstudie met behulp van ICT's enorm en kunnen, als ze in de juiste vorm worden gegoten, een belangrijk hulpmiddel zijn bij het dichten van de kenniskloof. De basisprincipes van onderwijs en scholing moeten meer worden gebaseerd op het idee van leervermogen dan op formeel onderwijs en scholing.

ICT's op school

Veel Lid-Staten hebben plannen gelanceerd om het onderwijssysteem op één lijn te brengen met de dynamiek van de informatiemaatschappij. Het Duitse Bondsministerie van Onderwijs heeft onlangs zo'n initiatief aangekondigd, "Schulen ans Netz", waarmee 10.000 van de 52.000 Duitse scholen gedurende een periode van 3 jaar op nationale en internationale netwerken en multimedia-diensten worden aangesloten. In enkele Duitse Länder is besloten alle scholen aan te sluiten, een doelstelling die op langere termijn door de bondsregering wordt gedeeld. Het "Schulen ans Netz"-initiatief wordt mogelijk gemaakt door een innovatief partnerschap tussen overheid en particuliere ondernemingen. Soortgelijke initiatieven zijn ook in andere landen van start gegaan zoals het Verenigd Koninkrijk, Frankrijk, Italië, Denemarken, Zweden, Portugal en Finland.

- leren in de praktijk: "het lerende bedrijf" moet een essentieel element van de leermaatschappij worden. Mensen die bij zo'n bedrijf werken zullen hun elektronische toegang tot kennis en informatie gebruiken om hun vaardigheden te verbeteren. Dit vraagt om nieuwe vormen van partnerschap tussen bedrijven, andere organisaties en leerkrachten, om ervoor te zorgen dat de noodzakelijke, nieuwe en veranderende vaardigheden beschikbaar komen. In dit verband is het goed te begrijpen dat het opfrissen van kennis binnen de werktijd veel belangrijker is dan het verkorten van de werktijd zelf. Het probleem van deze aanpak is het

continu versterken van de kansen op werk voor het arbeidspotentieel door middel van scholing. Het risico bestaat dat, naarmate bedrijven steeds flexibelere arbeidscontracten ontwikkelen, met lagere baan zekerheidsniveaus ten einde zich snel aan te passen aan veranderingen in de vraag naar arbeidskrachten, de motivatie voor investeringen in de scholing van vast personeel eerder minder dan meer wordt. Het feit dat grote Japanse bedrijven geneigd zijn te investeren in scholing kan bijvoorbeeld worden verklaard door hun beleid van banen voor het leven, hetgeen betekent dat het rendement van de scholing het bedrijf ten goede komt. In Europa moet men er derhalve niet vanuit gaan dat flexibiliteit en baanonzekerheid hetzelfde zijn. Het vermogen van ondernemingen om zich continu aan wijzigingen op de arbeidsmarkt en in de technologie aan te passen hangt inderdaad af van de medewerking van een stabiel en loyaal personeel in vaste dienst. Ondernemingen moeten worden gemotiveerd om meer te investeren in de scholing van hun vast personeel en er moeten speciale stimulansen en regelingen worden geïntroduceerd om deze instrumenten uit te breiden naar het personeel in tijdelijke dienst.

- **herscholing in plaats van verlies van vaardigheden**; de meest belangrijke vraag is hoe mensen die hun oude banen hebben verloren opnieuw in het arbeidsleven kunnen worden geïntegreerd. Lid-Staten zijn er de afgelopen 20 jaar meestal niet in geslaagd werklozen nieuwe startkansen te bieden. Het is één van de hoofdtaken van het Essen-werkgelegenheidsbeleid om dit probleem aan te pakken, hetgeen in 1995 nogmaals is benadrukt door de staats- en regeringsleiders tijdens de Europese Raad in Madrid. In plaats van dat 9 miljoen mensen langdurig werkloos zijn en hun vaardigheden verliezen (de duurste vorm van openbare uitgaven met het minste rendement voor de economie of het individu), met nog veel meer miljoenen op weg naar langdurige werkloosheid, zouden in de Lid-Staten 9 miljoen mensen actief bezig moeten zijn met het moderniseren, in stand houden en verbeteren van hun basiskennis inzake rekenen, lezen, schrijven en informatica. Alle werklozen moeten het recht en de plicht hebben om hun basisvaardigheden voor de informatiemaatschappij in stand te houden en te ontwikkelen en ze aan te passen aan de echte, dynamische arbeidsmarkt.

De herintegratie moet beginnen lang voordat mensen langdurig werkloos en ontmoedigd raken. Dit is het verschil tussen actief en passief beleid. In dit kader moeten overheden manieren vinden om uitgaven voor een passief arbeidsmarktbeleid om te zetten in een actief beleid, waardoor werkzoekenden op een meer op kennis gebaseerd patroon voor de productie van goederen en diensten worden voorbereid. Door deze financiële middelen meer te richten op subsidies voor scholing en nieuwe vaardigheden en niet alleen op financiële ondersteuning, zal dat helpen de dynamiek van de arbeidsmarkt en van de overheidsfinanciën in het algemeen te verbeteren. In dit verband moeten ook de diensten voor arbeidsbemiddeling een meer persoonlijke, op ICT's gebaseerde ondersteuning bieden aan werkzoekenden.

4.7. Het platform: de nieuwe prioriteiten in de convergentieprogramma's

77. Er bestaat in Europa inmiddels een brede consensus over het feit dat onderwijs en scholing een fundamentele rol spelen in een modern werkgelegenheidsbeleid. Daarom is de Commissie met name blij met de nieuwe nadruk die in de conclusies van de Europese Raad van Florence wordt gelegd op investeringen in het menselijk potentieel, in infrastructuur en in onderzoek en ontwikkeling. Op deze manier beschikken de ministers van Arbeid en Werkgelegenheid, Onderwijs en Scholing, Onderzoek en Ontwikkeling, Vervoer en Communicatie over een nieuw platform voor initiatieven die belangrijk zijn voor groei en werkgelegenheid.

78. Het presenteren van onderwijs en scholing als een centraal thema in het werkgelegenheidsbeleid kan tegenstand oproepen. Het argument is dat het diepgewortelde werkloosheidsprobleem in Europa niet met onderwijs en scholing kan worden opgelost als er geen nieuwe banen te vinden zijn na de opleiding. Dit argument is waar, maar zonder grond. Het doel van onderwijs en scholing is niet het macro-economisch beleid voor groei en nieuwe banen te vervangen. Het doel van een nieuw onderwijs- en scholingsbeleid is een positieve flexibiliteit teweeg te brengen binnen ondernemingen en op de arbeidsmarkt, zodat een meer op groei georiënteerd macro-economisch beleid kan worden gevoerd. Daarom is de sleutel tot

werkgelegenheidsgroei de ontwikkeling van een geïntegreerde benadering van structurele en macro-economische maatregelen, zoals in de Globale Richtsnoeren voor het Economisch Beleid wordt aangegeven. Daarom moeten onderwijs en scholing ook worden aangepast aan de behoeften van de leerling, met speciale aandacht voor de strijd tegen ongelijkheid en benadeling, om het produktief potentieel van de gehele bevolking aan te boren.

4.8. Nader te bestuderen kwesties

79. Deze uitdagingen roepen een aantal vragen op die moeten worden behandeld en wel in het kader van het Essen-werkgelegenheidsproces (het gezamenlijk verslag over de werkgelegenheids voor de top in Dublin en de meerjarenprogramma's van 1997). Dit zijn:

- de mogelijkheden voor scholing en onderwijs: wat zijn, in het kader van de nieuwe behoefte aan vaardigheden in de informatiemaatschappij, de plannen van de Lid-Staten voor de komende 5 jaar?
- de opzet en de kwaliteit van scholing en onderwijs: hoe kan aan scholing en onderwijs in de komende 5-10 jaar een nieuwe vorm worden gegeven om ze aan te passen aan de bestaande en opkomende behoeften van de informatiemaatschappij?
- de mogelijkheid om werkzoekenden, die op dit moment de zwakste schakel binnen ons onderwijs- en scholingsysteem vormen, om te scholen: hoe kunnen mensen die hun baan hebben verloren een nieuwe start in het arbeidsleven krijgen? en,
- de mate waarin gelijke kansen en toegang kunnen worden verzekerd om te garanderen dat het produktief potentieel van de gehele actieve bevolking kan worden gerealiseerd

80. Er zijn ook een paar vragen waarbij de sociale partners een bijzondere verantwoordelijkheid hebben, die in het kader van de sociale dialoog moeten worden behandeld:

- welke gezamenlijke initiatieven zijn de sociale partners de komende 5-10 jaar bereid te nemen op het gebied van het menselijk potentieel om er zeker van te zijn dat de vaardigheden en bekwaamheden van de werknemers voortdurend worden verbeterd om aan de behoeften van "het flexibele bedrijf" te voldoen?
- welke initiatieven zijn de sociale partners bereid te nemen om jonge mensen die hun opleiding en scholing hebben afgerond, de mogelijkheid te bieden om op de echte arbeidsmarkt van start te gaan en om de noodzakelijke basisvaardigheden voor de informatiemaatschappij in stand te houden en verder te ontwikkelen?

5. Cohesie: leven in de informatiemaatschappij

5.1. De problemen: concentratie of cohesie?

81. ICT's hebben een groot vermogen afstanden te verkleinen en de toegang tot informatie en diensten te verbeteren. De nieuwe technologieën en netwerken bieden de mogelijkheid werk te brengen naar gebieden met een hoge werkloosheid, om de nadelen van minder begunstigde en meer afgelegen regio's te verminderen.

82. Maar men maakt zich ook zorgen over de invloed van ICT's op de cohesie. Veel mensen zijn bang dat de nieuwe technologieën de bestaande ongelijkheden eerder zullen versterken dan verminderen en tot een concentratie van banen en productie in een paar kernregio's zullen leiden. Men maakt zich ook zorgen over de ontwikkeling van een maatschappij met twee lagen; "informatie-rijken" en "informatie-armen".

5.2. De feiten: het verschil is te vinden in het overheidsbeleid

83. Binnen onze markteconomieën zijn er sterke krachten die tot concentratie leiden. Daarom is er een sterk, coherent overheidsbeleid nodig voor eerlijke verdeling en sociale cohesie om economische vooruitgang en sociale rechtvaardigheid in evenwicht te brengen. Fundamentele veranderingen, zoals de informatierevolutie, maken een dergelijk beleid al helemaal noodzakelijk, maar bieden ook veel nieuwe mogelijkheden om ICT's te gebruiken om een inclusieve, produktieve maatschappij te creëren.

84. Veel Lid-Staten hebben zich gerealiseerd dat er een actief ICT-beleid nodig is en op het niveau van de Lid-Staten en regio's ontstaan er pro-actieve strategieën om de informatiemaatschappij te ontwikkelen. Meestal beginnen strategieën met het benadrukken van de basisaspecten voor de ontwikkeling van de infrastructuur en de noodzaak ondernemingen te ondersteunen - met name KMO's - bij de aanpassing aan de informatiemaatschappij. Zodra de ondersteuning voor de infrastructuur op haar plaats is, wordt de ontwikkeling van particuliere en/of publieke partnerschappen gestimuleerd om een bredere deelname aan de IM te bevorderen. Een aantal Lid-Staten heeft bijvoorbeeld beleidsplannen ontwikkeld die het belang van de integratie van scholen en andere onderwijsinstellingen in de IM-infrastructuren erkennen. Een voorbeeld van een bredere strategie is het "Info-Society 2000"-programma van Denemarken, dat beoogt een reeks elektronische openbare diensten te stimuleren om de informatiemaatschappij te ontwikkelen en de sociale integratie in die maatschappij te bevorderen.

85. Het is natuurlijk moeilijk de invloed van ICT's los te koppelen van bredere factoren die de sociale en regionale ontwikkeling ook beïnvloeden. In het algemeen is er een langzame tendens geweest naar convergentie van inkomens per hoofd van de bevolking tussen de Lid-Staten, maar er is nauwelijks verandering gekomen in de algemene inkomensverschillen tussen regio's. Terwijl sommige van de meest zwakke gebieden zich in sterke mate hebben aangepast

aan het niveau van de rest, zijn de verschillen tussen regio's binnen dezelfde Lid-Staat na verloop van tijd eerder toegenomen.

86. Het beleid van de EU speelt een belangrijke rol in de vooruitgang die de cohesielanden hebben geboekt om de rest in te halen. De structuurfondsen hebben de sociaal-economische verschillen kunnen verminderen, hoewel de betreffende middelen niet zo groot zijn dat zij de algemene trends kunnen compenseren. Het lijkt erop dat het regionale beleid in de Lid-Staten minder succesvol is geweest. Dit biedt nieuwe politieke uitdagingen ten aanzien van het relatief economisch voordeel van niet tot de kern behorende regio's, alsmede ten aanzien van de vraag hoe men voor de cohesie in de Unie de mogelijkheden van nieuwe ICT's het best kan maximaliseren en risico's kan minimaliseren.

5.3 De eerste uitdaging: optimaal gebruik maken van het nieuw regelgevend kader

87. De eerste uitdaging is de noodzaak de mogelijkheden voor de liberalisering van de telecommunicatie en de ontwikkeling van het nieuw regelgevend kader te maximaliseren, hetgeen van cruciaal belang is op de weg naar de informatiemaatschappij. De verplichting tot volledige liberalisering voor januari 1998 zal een sterke invloed hebben op de ontwikkeling van ICT's, produktiviteit en groei. ICT's worden de belangrijkste middelen voor de creatie van welvaart en de toegang tot efficiënte telecommunicatienetwerken is een essentiële voorwaarde om voordeel te kunnen halen uit de IM. Er blijven echter grote verschillen bestaan tussen Lid-Staten en regio's voor wat betreft basisinfrastructuren, de kosten en betrouwbaarheid van diensten en de beschikbaarheid van geavanceerde diensten.

88. De Commissie streeft naar een combinatie van nieuwe technologieën en liberalisering die de bestaande regionale verschillen niet vergroot maar juist verkleint. Volledige liberalisering is nog niet bereikt, maar de ervaring op markten die wel al zijn geliberaliseerd, stemt tot optimisme en er is aangetoond dat ICT's zelfs in afgelegen gebieden al in hoge mate zijn

doorgedrongen. Om slechts één voorbeeld te geven: van alle landen heeft Finland de meeste aansluitingen op Internet, gemeten in verhouding tot de bevolking. Het vermogen afstanden te verkleinen wordt nu al toegepast als een belangrijk element bij het ontwikkelen van regionaal beleid.

89. Liberalisering zal echter niet automatisch dergelijke voordelen brengen voor alle regio's van de Gemeenschap, deels omdat de bestaande niveaus van infrastructuur en diensten in sommige gebieden aanmerkelijk lager zijn en deels vanwege onderwijskundige en institutionele barrières voor het gebruik van nieuwe ICT's. Men moet ervoor zorgen dat de bestaande verschillen niet worden vergroot. Maar de oplossing ligt niet in het vertragen van de liberalisering van telecommunicatie en het creëren van obstakels voor de invoering van ICT's. Het ondersteunend beleid voor infrastructuur en ontwikkeling van het menselijk potentieel moet juist worden versterkt; in dit verband hebben de structuurfondsen een belangrijke rol te spelen.

90. De definitie van een universele dienstverlening - d. w. z. een minimaal aantal diensten die tegen betaalbare prijzen worden geleverd - is een belangrijke bijdrage tot cohesie en de Commissie heeft deze kwestie al besproken in haar onlangs gepubliceerde Mededeling over universele diensten voor telecommunicatie⁸. Daarnaast blijven er echter belangrijke vragen onbeantwoord over het niveau en de kwaliteit van de toegang van minder begunstigde en minder bevolkte regio's, groepen met bijzondere behoeften en openbare instellingen zoals scholen, ziekenhuizen en bibliotheken, tot alle IM-diensten. Deze en andere vragen zullen worden behandeld in het eerste controlerapport over universele dienstverlening van de Commissie.

5.4. De tweede uitdaging: de basis van het menselijk potentieel

⁸ Com 96 (73) def van 13.03.96

91. De tweede uitdaging is de ontwikkeling van het menselijk potentieel te versterken om de formulering van pro-actieve strategieën in cohesieregio's te stimuleren, zodat zij de vruchten van de informatiemaatschappij kunnen plukken. Het belang van de nieuwe geïntegreerde benadering van ICT's en organisatorische vernieuwing is besproken in hoofdstuk 3. De behoefte aan een geactualiseerd beleid op het gebied van vaardigheden en bekwaamheden voor de informatiemaatschappij is besproken in hoofdstuk 4.

92. Eén conclusie is dat het beleid inzake het menselijk potentieel in de toekomst steeds belangrijker zal worden, doordat de productie van goederen en diensten steeds meer op kennis zal worden gebaseerd. ICT-apparatuur kan over de hele wereld worden gekocht en gebruikt. Een cruciale factor die het succes van een regio op langere termijn bepaalt, is de kennis van de mensen en hun vermogen om ICT's te gebruiken. De structuurfondsen moeten binnen het kader van de opkomende IM worden geheroriënteerd om hiermee rekening te kunnen houden. Beleidsplannen moeten meer georiënteerd zijn op het stimuleren van de toegang tot en het gebruik van moderne ICT's.

93. De vooruitzichten voor succes in minder begunstigde regio's lijken het best wanneer vernieuwing aanmerkelijke veranderingen in organisatorisch gedrag van zowel ondernemingen als openbare instellingen met zich meebrengt. Het nieuwe concept van de flexibele onderneming zou enorme mogelijkheden kunnen bieden voor regionale ontwikkelingen.

94. In de "Actie voor de werkgelegenheid in Europa - een vertrouwenspact", heeft de Commissie het initiatief genomen plaatselijke en regionale partnerschappen te ontwikkelen om de groei en de werkgelegenheid te verbeteren. Zonder hierbij nieuwe structuren op te zetten, is het de bedoeling politieke impulsen op te wekken en te vergroten op plaatselijk niveau, met de nadruk op economisch realistische en banencreërende doelstellingen. Het meest belangrijke element heeft betrekking op het mobiliseren van een ieder die binnen forums voor politieke beschouwingen en planning te maken heeft met de oprichting van bedrijven en het creëren van

banen. De Europese Raad in Florence gaf het groene licht voor het proces om testregio's en -steden te selecteren die bereid zijn deel te nemen aan territoriale werkgelegenheidspacten.

95. Het proces van grotere plaatselijke betrokkenheid kan een belangrijk hulpmiddel zijn bij het ontwikkelen van een nieuwe, werkgelegenheidsintensievere en op het menselijk potentieel gerichte benadering van het cohesiebeleid in de informatiemaatschappij. De Europese Commissie ondersteunt, door middel van artikel 10 van het EFRO en artikel 6 van het ESF, twee soorten innovatieve acties in de regio's om zoveel mogelijk te profiteren van de informatiemaatschappij. Ten eerste, de voorbereiding van een regionale strategie voor de informatiemaatschappij en actieplannen voor het komen tot een regionale consensus, op basis van brede plaatselijke partnerschappen, met betrekking tot de vraag hoe men de informatiemaatschappij in het regionale ontwikkelingsbeleid kan integreren (met inbegrip van aspecten met betrekking tot het menselijk potentieel en de arbeidsmarkt). Ten tweede, de ontwikkeling van transnationale, experimentele toepassingen die de beste praktijken zullen laten zien. Partners zullen samenwerken om toepassingen voor te bereiden en te lanceren die tot regionale ontwikkeling en werkgelegenheidsgroei bijdragen. Er zal nadruk worden gelegd op door de gebruiker bepaalde toepassingen die sociale en economische voordelen kunnen genereren en verband houden met bredere regionale ontwikkelingsprioriteiten (waaronder toepassingen voor specifieke sociale groepen, diensten voor arbeidsbemiddeling, scholing, open en afstandsonderwijs, gezondheidszorg en ondersteuningsdiensten voor bedrijven). De ervaring met deze en andere initiatieven kan de basis leveren voor bredere steun via de structuurfondsen.

5.5. De derde uitdaging: verantwoordelijkheidsgevoel en integratie

96. De derde uitdaging is de informatiemaatschappij te gebruiken om de sociale cohesie te versterken en het vermogen van mensen om volledig deel te nemen aan ieder aspect van het sociale en economische leven te vergroten, zodat de IM een hulpmiddel wordt voor het

creëren van een inclusieve maatschappij. De informatiemaatschappij moet betrekking hebben op mensen en moet voor en door mensen worden gebruikt om toegang te krijgen tot de macht van de informatie en niet om nieuwe of bestaande ongelijkheden tussen de informatie-rijken en de informatie-armen te creëren of te versterken.

97. De informatiemaatschappij biedt vele nieuwe mogelijkheden om de levenskwaliteit van de burgers in Europa te verbeteren. Zij biedt de mogelijkheid nieuwe soorten consumenten- en openbare diensten en nieuwe toegangsmethoden tot bestaande diensten te genereren. Met name kunnen vele vormen van benadeling op nieuwe manieren worden aangepakt.

98. Maar om dit te kunnen bereiken is er een reeks actieve openbare beleidsplannen nodig op vele terreinen. Dit houdt met name het leren van vaardigheden op de werkplek en toegang tot het leslokaal in. De beheersing van ICT's moet onderdeel uitmaken van arbeidsmarktmaatregelen en plaatselijke gemeenschapsontwikkeling en -ondersteuning. Ook moeten mensen de middelen worden aangereikt om de veranderingen die door nieuwe technologieën worden geïntroduceerd, te begrijpen en zich ermee verbonden voelen. Deze veranderingen doen zich op uiteenlopende terreinen voor, zoals democratische vertegenwoordiging en detaillendiensten, leren en vrije tijd, zorg en cultuur. Zowel voor overheidsbeleid als voor het vormen van markten voor ICT's, moeten deelname, toegang en vertrouwen worden bevorderd. Voorbeelden van vraagstukken en hoe zij kunnen worden aangepakt zijn o.a. het generatieverschil, de gehandicapten en gezondheidszorg in het algemeen. Zij hebben ook betrekking op het probleem van seksespecifieke vooroordelen zowel wat de toegang tot als het bredere effect van ICT's op de arbeidsmarkt betreft.

99. Veel van deze vragen werden gedetailleerder besproken in het rapport van de groep van deskundigen op hoog niveau en in het eerste jaarverslag van het Forum voor de informatiemaatschappij. In de Lid-Staten worden politieke initiatieven genomen en ondernemingen en plaatselijke overheden reageren hierop. De toegang tot de

informatiemaatschappij wordt beter. ICT's worden gebruiksvriendelijker. De Europese Unie speelt een belangrijke rol in het stimuleren van dit proces, bijvoorbeeld door de bundeling van krachten en ervaring, onderzoek en ontwikkeling, gemeenschappelijke proefprojecten en ondersteuning via structuurfondsen.

100. Wat de doelstellingen van verantwoordelijkheidsgevoel en integratie in de informatiemaatschappij betreft, richt dit Groenboek zich op vier hoofdzaken: de eerste kwestie betreft democratie en het belang van toegang; de tweede betreft gelijke kansen voor vrouwen en mannen; ten derde is er het bevorderen van sociale integratie, met name voor groepen met speciale behoeften. Een vierde kwestie betreft volksgezondheid.

101. **Democratie** is niet slechts een kwestie van stemmen uitbrengen tijdens de verkiezingen. Het gaat om deelname en vertegenwoordiging in een reeks besluitvormingsforums op vele niveaus. Het Europese model is ingebed in het concept van een geïnformeerde maatschappij. Voor echt kiesrecht moet er toegang zijn tot accurate, actuele informatie waarop democratische keuzes en besluiten kunnen worden gebaseerd. Voor een echte inclusieve democratie moet de hele bevolking gelijke toegang hebben tot informatie om effectief en rechtvaardig keuzes te kunnen maken. De informatiemaatschappij kan de democratie verbeteren door te zorgen voor een rechtvaardige en publieke toegang tot de ICT-infrastructuur, tot de op netwerken aangesloten informatiediensten en tot de noodzakelijke vaardigheden voor toegang tot deze diensten.

102. Het is belangrijk dat wij ons bewust zijn van de enorme mogelijkheden voor openbare expressie en experimenteren binnen de IM, met name daar waar de kosten laag zijn en basisgroepen gemakkelijk toegang hebben. Zoals het Forum voor de informatiemaatschappij opmerkte in zijn eerste jaarverslag, kunnen de nieuwe technologieën bijzonder positieve gevolgen hebben voor onze democratieën en individuele rechten door versterking van het pluralisme en de toegang tot openbare informatie en door burgers meer te betrekken bij de

openbare besluitvorming. De vitaliteit van het politieke debat kan worden versterkt door meer gebruik te maken van directe democratie. Tegelijkertijd is het echter ook belangrijk de meer negatieve aspecten van de IM aan te pakken. De verspreiding van racistisch en pornografisch materiaal via Internet geeft bijvoorbeeld veel reden tot bezorgdheid.

103. Een voorbeeld van ICT's die nieuwe mogelijkheden bieden voor een grotere deelname aan en bewustzijn van het politieke proces bij het publiek is de nationale informatie-infrastructuur van de regering van de Verenigde Staten, met o.a. een initiatief voor online-regeren. Gemotiveerd door het verlangen de relatie en dialoog tussen de centrale regering en het algemene publiek te openen, is het een belangrijk voorbeeld voor het gebruik van ICT's om de democratische deelname te vergroten. Een voorbeeld uit Europa is het "Info-Society 2000"-programma van de Deense regering, dat op een reeks elektronische openbare diensten betrekking heeft en gericht is op het ontwikkelen van de informatiemaatschappij en het bevorderen van de sociale integratie in die maatschappij. Het bevat onder meer een programma voor een open maatschappelijk netwerk: een coherent computer- en telecomnetwerk dat voor de burgers net zo makkelijk te gebruiken en net zo makkelijk toegankelijk is als het huidige telefoonsysteem.

104. Een dergelijke aanpak zou aanzienlijke waarde hebben voor de Europese Unie. Indien deze aanpak op een EU-brede basis wordt gecoördineerd zou deze de sociale cohesie over de hele Unie en het gevoel van Europese identiteit bij de burgers enorm bevorderen. Met name zouden de voordelen van het betrekken van de Europese instellingen zelf bij open regeringsinitiatieven enorm zijn.

105. Het is duidelijk dat de IM enorme mogelijkheden biedt voor meer toegankelijke en effectieve openbare diensten. De weg naar elektronische levering van openbare diensten zorgt echter voor technische en organisatorische uitdagingen. Als openbare diensten aan het online-systeem moeten worden gekoppeld, moet er een zeker niveau van toegang tot de technische

faciliteiten worden gegarandeerd. Veel mensen kunnen het zich bovendien niet veroorloven zich individueel te abonneren op de IM-diensten. Anderen wonen weer op plaatsen waar de infrastructurele faciliteiten voor de IM minder goed zijn ontwikkeld. Er moeten dan ook openbare toegangspunten of één-stap-informatiecentra worden opgericht om de ontwikkeling van thuis uitgevoerde IM-activiteiten en -diensten aan te vullen. Bovendien is het belangrijk rekening te houden met de behoeften van mensen die moeite hebben met het gebruiken van op ICT gebaseerde diensten of er moeilijk aan kunnen wennen.

106. **Gelijke kansen** voor vrouwen en mannen kunnen worden verbeterd door de mogelijkheden van ICT's om de balans tussen gezins- en arbeidsleven te verbeteren. Maar de verandering vindt plaats op een uiterst gescheiden arbeidsmarkt en ICT's hebben een heel andere invloed op vrouwen dan op mannen. Het is daarom belangrijk zich bewust te zijn van de verschillende invloeden op gebieden als onderwijs en scholing, arbeidswetgeving, werkpatronen en vaardigheidsprofielen om effectief te kunnen reageren. De seksespecifieke vooroordelen kunnen bijvoorbeeld worden overwonnen tijdens het scholingsproces door de lesmiddelen meer 'seks-bewust' te maken, door ervoor te zorgen dat onderwijs en scholing kunnen plaatsvinden in omgevingen die voor vrouwen aangenamer en comfortabeler zijn, en door bijstand te verlenen aan de vestiging van telewerkbureaus die direct gericht zijn op het ondersteunen van vrouwelijke werknemers. Bovendien kan er veel vooruitgang worden geboekt door vrouwen te betrekken bij het ontwerpen en specificeren van ICT-producten. Een aantal activiteiten om benadeling en ongelijkheid aan te pakken is op EU-niveau ondernomen. Het gaat hier onder meer om activiteiten op het gebied van man/vrouw-problematiek in samenwerking met emancipatiebureaus in alle Lid-Staten en specifieke handelingen in het kader van het vierde actieprogramma voor gelijke kansen.⁹

⁹ Com (95) 381

107. Meer in het algemeen moeten de veranderingen in arbeidssystemen die door technologische vooruitgang tot stand komen, worden geïnspireerd door de behoefte om kwesties inzake gelijke kansen te sturen, zowel voor wat betreft concurrentie op lange termijn als sociale rechtvaardigheid, ten einde het potentieel, zowel voor het arbeids- als het gezinsleven, van de veranderende rollen van vrouwen en mannen te maximaliseren.

108. **Sociale integratie** kan ook worden verbeterd door de mogelijkheden die ICT's bieden inzake toegang, democratie en bestrijding van uitsluiting en isolatie in alle vormen. ICT's zullen meer mensen in staat stellen, in elk geval voor een deel, vanuit of dichtbij hun huis te werken zodat het tijdens kantooruren in veel gemeenten levendiger wordt. Zij zullen er ook voor zorgen dat meer diensten - met name onderwijs- en gemeenschapsdiensten - op plaatselijk niveau worden aangeboden. Zoals de groep van deskundigen op hoog niveau opmerkte, kunnen dergelijke veranderingen hele gemeenschappen versterken en tot sterkere sociale netwerken en een grotere verbondenheid leiden. Dankzij ICT's kunnen ook enkele nadelen met betrekking tot problemen inzake mobiliteit en toegankelijkheid worden overwonnen. Bovendien kan de IM de deelname en zodoende de betrokkenheid en medeverantwoordelijkheid van de burgers vergroten met betrekking tot een groot aantal kwesties, zoals milieubescherming.

109. Tegelijkertijd zorgt de overgang naar de informatiemaatschappij echter voor uitdagingen voor de sociale cohesie. Mensen die in geïsoleerde landelijke gemeenschappen of in achtergestelde binnensteden wonen, mensen die niet werken of studeren, hebben weinig kans in aanraking te komen met of toegang te krijgen tot nieuwe technologieën. Hierdoor bestaat het gevaar dat er een informatiemaatschappij ontstaat die uit twee lagen is opgebouwd. Daarom moet deze overgang gepaard gaan met een strategie die ontwikkeld is om de actieve deelname binnen onze gemeenschappen te vergroten. Het revitaliseren van plaatselijke gemeenschappen en het bevorderen van een gevoel van pro-activiteit in de informatiemaatschappij is belangrijk omdat:

- gerevitaliseerde gemeenschappen beter in staat zijn werkgelegenheidskansen en welvaart te genereren binnen de wereldmarkt,
- veranderende demografische en sociale welvaartstrends als gevolg hebben dat steeds meer mensen behoefte hebben aan enige vorm van zorgvoorziening,
- ICT's grote mogelijkheden hebben meer coherente en geïntegreerde gemeenschappen te ondersteunen en de uitsluiting van benadeelde groepen te verminderen,
- voor veel mensen de relatie tussen werk en vrije tijd verandert, hetgeen belangrijke gevolgen heeft op het niveau van individu, gezin en gemeenschap,
- voor degenen die langdurig werkloos zijn, er nieuwe manieren moeten worden gevonden om een actieve rol in de maatschappij te spelen.

110. Het bevorderen van toegang tot en gebruik van ICT's op school is van wezenlijk belang voor de ontwikkeling van een inclusieve informatiemaatschappij en deze kwestie zal worden behandeld in het binnenkort te verschijnen „actieplan over "Leren in de informatiemaatschappij" van de Commissie. Het leren kan niet langer tot schoolonderwijs worden beperkt. De informatiemaatschappij zal ook een kennismaatschappij zijn, waarin de noodzaak voor leren tijdens het gehele leven - op school, thuis en op het werk - zal overheersen. In dit verband moet er speciale aandacht worden besteed aan de behoeften van oudere en gehandicapte mensen van wie men vaak zegt dat zij minder goed zijn uitgerust voor het gebruik van ICT's en dat zij niet in staat zijn deel te nemen aan de IM.

111. In feite beschikken ICT's over de mogelijkheden de levenskwaliteit voor oudere en gehandicapte mensen te verbeteren door ze in staat te stellen onafhankelijk te leven in de gemeenschap en door te helpen nieuwe mogelijkheden voor toegang, deelname en sociaal-economische integratie te openen. Om dit potentieel te realiseren moet de technologie aan de behoeften van de mensen worden aangepast. ICT-toepassingen kunnen bijvoorbeeld alternatieve middelen voor communicatie en de presentatie van informatie leveren, zoals multimedia-diensten voor mensen met zintuiglijke handicaps. Ook bieden zij de mogelijkheid

activiteiten vanuit huis uit te voeren, zoals telewerk of leren op afstand voor mensen die moeite hebben toegang te krijgen tot werkgelegenheids- en onderwijskansen. Ook maken zij toegang op afstand mogelijk tot medische en sociale zorg en andere ondersteunende diensten.

112. In verschillende regio's en steden van Europa zijn projecten opgezet die ICT's op innovatieve manieren gebruiken om oudere en gehandicapte mensen te helpen. Het belang van ICT's als instrument om de integratie van oudere en gehandicapte mensen te helpen bevorderen wordt ook onderkend in een aantal EU-programma's. HANDYNET is bijvoorbeeld een Europees geautomatiseerd informatie- en documentatiesysteem over technische hulpmiddelen voor gehandicapten, en onderzoek en ontwikkeling van het gebruik van ICT-producten en -toepassingen om gehandicapten en ouderen in hun dagelijks leven te helpen wordt op dit moment gestimuleerd door het TIDE-programma (Telematics for the Integration of Disabled and Elderly) van de EU. Er moet over worden nagedacht hoe dit verder kan worden ontwikkeld binnen het vijfde OTO-kaderprogramma. Deze kwesties zullen ook worden behandeld in de binnenkort te verschijnen Mededeling van de Commissie over gehandicapten.

113. De realisatie van het volledig potentieel van deze nieuwe toepassingen roept echter belangrijke vragen op over de beschikbaarheid, betaalbaarheid en toegankelijkheid van ICT's. Terwijl sommige toepassingen slechts een eenvoudige telefoonverbinding nodig hebben, vragen andere toepassingen meer geavanceerde diensten die misschien niet binnen ieders bereik liggen. Naast de voortdurende ontwikkeling van gebruiksvriendelijke toepassingen is het derhalve ook belangrijk dat zowel het sociaal beleid als het regelgevend kader voor telecommunicatie en de universele dienstverlening volledig rekening houden met de zich ontwikkelende behoeften van oudere en gehandicapte mensen, zodat deze mensen volledig kunnen deelnemen aan - en profiteren van - de informatiemaatschappij. Veel van deze kwesties zullen worden behandeld in het eerste controlerapport over universele dienstverlening van de Commissie in 1998.

114. Het concept, de levering en het bereik van de **gezondheidszorg** krijgen een nieuwe vorm door de opkomende IM en er is veel ruimte voor innovatie. De introductie van ICT's in de gezondheidssector - en met name gezondheidstelematica - zal een beter bereik van alle gezondheidsdiensten mogelijk maken, de kwaliteit van diagnose en gezondheidszorg verbeteren en een kosteneffectieve levering van gezondheidsdiensten in dunbevolkte en afgelegen gebieden helpen garanderen.

115. De ontwikkeling van ICT's creëert de mogelijkheid en de behoefte om het werk in de gezondheidsdiensten op alle niveaus te reorganiseren. Het totale gezondheidszorgsysteem zal worden beïnvloed evenals de levering en de processen van gezondheidsdiensten. De taken en vaardigheden die van het personeel in de gezondheidszorg worden gevraagd zullen aanzienlijk veranderen. Er zal grootschalige scholing en herscholing van de beroepskrachten in de gezondheidszorg nodig zijn. Bovendien moet het gezondheidstelematicasysteem de arts meer ondersteunen wat de diagnosemogelijkheden en informatie betreft.

Het gebruik van ICT's in de gezondheidszorg

Het gebruik van computers en computerondersteunde patiëntendossiers voor primaire zorg en in ziekenhuizen is snel toegenomen gedurende de afgelopen 10 jaar in landen als Groot-Brittannië, waar 90% van de huisartsen een PC bezit en 79% gebruik maakt van elektronische gezondheidszorgbestanden, Denemarken, waar 65% van de huisartsen in het bezit is van een PC en gebruik maakt van elektronische gezondheidsbestanden en Nederland waar de cijfers respectievelijk 80% en 40% zijn, terwijl in andere landen de ontwikkeling veel langzamer was. Sinds het begin van de jaren negentig zijn er veel inspanningen verricht ter normalisatie van de elektronische patiëntendossiers en smartcards voor patiënten in het kader van het OTO-programma voor telematicatoepassingen. Als gevolg daarvan heeft de communicatie tussen ziekenhuizen, huisartsen, laboratoria een enorme verbetering laten zien in zorgkwaliteit, efficiëntie en kosteneffectiviteit.

116. Als onderdeel van deze ontwikkeling zal er een grotere verzameling en uitwisseling van medische dossiers zijn dan in het verleden. Het zorgen voor een hoog niveau van privacy en beveiliging van gezondheidsgegevens zal daarom een hoge prioriteit hebben. Er zijn nieuwe beveiligingsmaatregelen nodig om ervoor te zorgen dat zowel de deskundigen als de patiënten vertrouwen hebben in de nieuwe systemen. Zoals de groep van deskundigen op hoog niveau heeft opgemerkt, kan het misschien noodzakelijk zijn om in sommige gevallen de ethische normen in de gezondheidssector opnieuw te bestuderen.

117. Normalisatie is ook een belangrijke kwestie bij gezondheidszorg die op telematica is gebaseerd. Er is een adequate normalisatie van telematica- en aanverwante systemen, waaronder software, noodzakelijk op Europees, nationaal, regionaal en Gemeenschapsniveau, indien men de potentiële voordelen voor het hele gezondheidszorgsysteem wil realiseren. Dit

is een gebied waarbinnen de Europese Commissie, samen met de desbetreffende internationale normalisatie-instanties, een leidende rol kan spelen.

118. Tot slot is het van essentieel belang zowel de positieve als de eventueel negatieve invloed van ICT's op verschillende niveaus van gezondheidssystemen te evalueren. Er zijn talloze proefprojecten op het gebied van de gezondheidszorg in Europa van start gegaan, maar er is tot op heden weinig ondernomen om de invloed van telematicavernieuwingen coherent te evalueren. Zoals de groep van deskundigen op hoog niveau heeft opgemerkt, zou de verkregen informatie en ervaring systematisch moeten worden verzameld, geanalyseerd en gedistribueerd. De groep adviseert eveneens dat de clearing-activiteiten voor de analyse en uitwisseling van dergelijke informatie moeten worden vastgelegd binnen het kader van de Europese Unie.

5.6. Consolidatie van de ontwikkelingen

119. De Lid-Staten ontwikkelen openbare beleidsplannen over de kwesties die betrekking hebben op de realisatie van sociale cohesie in de opkomende informatiemaatschappij. Op al deze gebieden speelt de Europese Unie ook haar rol, voor wat betreft de ondersteuning van beleidsontwikkeling, het gebruik van hulpmiddelen als dit Groenboek en de debatten waardoor het tot stand is gekomen, door het bundelen van krachten en ervaring met specifieke kwesties. Er is ook een belangrijke structuurfondsondersteuning voor al deze inspanningen.

120. Een belangrijk aspect van deze reeks activiteiten is het werk dat is verricht in het kader van het vierde OTO-kaderprogramma ter bevordering van de sociale toepassingen van ICT's. De doelstelling om een gebruiksvriendelijke informatiemaatschappij te creëren - bijvoorbeeld door manieren te vinden waardoor mensen gedurende hun hele leven eenvoudiger toegang kunnen krijgen tot informatie en onderwijs - is één van de prioritaire thema's die in de recente

Mededeling over voorlopige richtsnoeren voor het vijfde OTO-kaderprogramma¹⁰ zijn vastgelegd

5.7 Nader te bestuderen vragen:

121. Het gebruik maken van het potentieel van ICT's om cohesie te versterken en integratie te realiseren roept een aantal belangrijke vragen op:

¹⁰ Com (96) 332

- wat moet er gebeuren op Gemeenschaps-, nationaal en regionaal niveau om de voordelen van het liberaliseringsproces te maximaliseren en de overgang naar de IM soepel te laten verlopen?
- hoeveel prioriteit geven regionale en plaatselijke autoriteiten aan de IM binnen het bereik van hun verantwoordelijkheden? Welke lessen zijn er al getrokken uit de ontwikkeling van regionale IM-strategieën en proefacties en hoe kan men deze ervaring verder ontwikkelen en verspreiden?
- welke strategieën kunnen er worden ontwikkeld, binnen het kader van regionale werkgelegenheidspacten, om de mogelijkheden te bieden en de toegang te leveren om het menselijk potentieel te ontsluiten en de invloed van ICT's op ontwikkelingen op plaatselijk niveau te maximaliseren? Welke plaatselijke, regionale en nationale activiteiten kunnen er worden geëntameerd om de ontwikkeling van telematicatoepassingen van maatschappelijk belang, die voldoen aan de behoeften van de gebruiker, te bevorderen en te vergemakkelijken?
- welke acties moeten er voor wat betreft het verbeteren van het democratieproces worden ondernomen om de mogelijkheden voor mensen om ten volle deel te nemen aan de actieve maatschappij, te maximaliseren?
- hoe kunnen wij er in het bijzonder voor zorgen dat ICT's benadeling en ongelijkheid bestrijden en hoe kan in dit verband de bijdrage van Gemeenschapsactiviteiten worden gemaximaliseerd?
- hoe kunnen wij het grote potentieel van ICT's bevorderen voor het ontwikkelen van een beter bereik en een betere levering van gezondheidszorg?

6. DE INFORMATIEMAATSCHAPPIJ - HET EUROPESE MODEL

122. De Europese Unie steunt op een sterke traditie van culturele diversiteit, politieke democratie en markteconomie. De Lid-Staten hebben sociale modellen ontwikkeld met veel gemeenschappelijke kenmerken zoals sterke sociale rechten en onafhankelijke sociale partners die in staat zijn de verantwoordelijkheid op zich te nemen voor arbeidsomstandigheden en een eerlijke verdeling. Binnen het kader van de Europese Unie hebben de Lid-Staten een

gemeenschappelijke markt met 370 miljoen consumenten en ongeveer 16 miljoen ondernemingen - de grootste economische eenheid in de wereld.

123. Het Europese sociale model is op zowel concurrentie tussen ondernemingen als solidariteit tussen burgers en Lid-Statens gebaseerd. De Europese informatiemaatschappij moet sterk leunen op deze economische, sociale en culturele kracht, zodat technologische, economische en sociale aspecten worden samengebundeld bij het creëren van nieuwe mogelijkheden voor al haar burgers.

124. De informatiemaatschappij vormt de meest fundamentele verandering in onze tijd, met enorme mogelijkheden voor de maatschappij als geheel, maar met risico's voor individuen en regio's. De manier waarop wij haar ontwikkelen moet de ideeën en waarden reflecteren die de Europese Unie hebben vormgegeven. Deze ideeën en waarden moeten doorzichtig zijn en coherent met sociale rechtvaardigheid om de steun van de burgers te kunnen winnen. Daartoe nodigt de Commissie alle betrokken partijen uit na te denken over de mogelijkheid een reeks algemene Gemeenschapsbeginselen te formuleren voor de ontwikkeling van de Europese informatiemaatschappij.

125. De Commissie stelt voor dat openbaar beleid o.a.:

1. De capaciteit van de EU-economie moet versterken om banen te creëren, hoge niveaus en duurzame economische groei- en werkgelegenheidspercentages te bereiken, ervoor te zorgen dat KMO's ten volle profiteren van de IM, en de cohesie tussen Lid-Statens en regio's met behulp van de mogelijkheden van ICT's te verbeteren om de produktiviteit in het gebruik van arbeid, kapitaal en materiële hulpbronnen te vergroten.
2. Democratie en sociale rechtvaardigheid moet verbeteren door ervoor te zorgen dat het potentieel van ICT's om relevante, actuele informatie over zaken van gemeenschappelijk

belang te bieden en burgers in staat te stellen deel te nemen aan de openbare besluitvorming, volledig wordt ondersteund door de regeringen, met betrokkenheid van de niet-gouvernementele organisaties.

3. Ervoor moet zorgen dat de doelstellingen van het beleid voor gelijke kansen worden versterkt, op het werk en thuis, door bijzondere aandacht te besteden aan het onderwijs van jonge mensen in ICT's en door ICT-informatie en -scholing op te nemen in de diverse beleidsplannen en activiteiten om de wanverhoudingen in de rollen van volwassen mannen en vrouwen te corrigeren.
4. Het hoofd moet bieden aan de benadeling waarmee achtergestelde sociale groepen worden geconfronteerd, en ervoor moet zorgen dat degenen die op dit moment weinig mogelijkheden in de maatschappij hebben, de kans krijgen ICT's onder de knie te krijgen en zodoende hun relatieve positie te verbeteren, in plaats van een steeds grotere achterstand op te lopen.
5. Mensen met speciale behoeften moet steunen, van wie velen kunnen worden geholpen bij het verbeteren van de levenskwaliteit en bij het voorzien in hun eigen behoeften, alsmede bij het verder vergroten van hun bijdragen aan de maatschappij als geheel met behulp van ICT.
6. De bureaucratie moet verminderen en de kwaliteit en efficiëntie van het openbaar bestuur op nationaal, regionaal en plaatselijk niveau moet verbeteren. Bovendien moeten de algemene voordelen van diensten van de welvaartsstaat, zoals gezondheidszorg en onderwijs, worden verbeterd door grotere efficiëntie en het beter op elkaar aansluiten van aanbod en individuele behoeften.

Opmerkingen op alle in dit Groenboek gepresenteerde kwesties zijn welkom. U kunt deze voor 31 december 1996 sturen naar:

DE MENS VOOROP
Europese Commissie
Directoraat-Generaal V
Werkgelegenheid, arbeidsverhoudingen en sociale zaken
DG V/B/5
Wetstraat 200
B-1049
BELGIË

Vóór 31 december 1996.

Opmerkingen kunnen ook per e-mail worden verstuurd naar: peoplefirst@fse.dg5.cec.be

Kopieën van dit Groenboek, het rapport van de groep van deskundigen op hoog niveau en het rapport van het Forum voor de informatiemaatschappij zijn ook verkrijgbaar op bovengenoemd adres, of via de ISPO-Webserver op:

URL: <http://www.ispo.cec.be/infosoc/legreg/docs/peopl1st.html>
<http://www.ispo.cec.be/hleg/hleg.html>
http://www.ispo.cec.be/info_forum/pub.html

Dit Groenboek kan men ook inzien door de volgende pictogrammen aan te klikken: 'The

European Institutions', 'European Commission', 'Directory of the European Commission', 'DG V Employment, Industrial Relations and Social Affairs'; op de Website van de Europese Unie:

<http://europa.eu.int/>

ISSN 0254-1513

COM(96) 389 def.

DOCUMENTEN

NL

16 15 05

Catalogusnummer : CB-CO-96-412-NL-C

ISBN 92-78-07835-2

Bureau voor officiële publikaties der Europese Gemeenschappen

L-2985 Luxemburg